

SZOCIÁLIS SZEMLE

SZERKESZTI:
ERŐDI-HARRACH BÉLA

TARTALOM

É R T E K E Z É S E K

ZEHERY LAJOS : A szociális eszme nép- nevelésünkben	125	VIGH GYÖZŐ: Szociális biztosításunk reformja	131
--	-----	---	-----

SZOCIÁLIS FIGYELŐ

Gazdasági életünk a Magyar Nemzeti Bank jelentésének tükrében <i>(Kondorost Ádám)</i>	137	Meggyőződés és közvélemény <i>(Buday Arpád)</i>	138
		A magyar és a külföldi társadalombiztosítás <i>(Bikkcd Dénes)</i>	139

SZOCIÁLIS TUDÓSÍTÓ

Irányított gazdaság és háború utáni újjáépítés		Munkaerőgazdálkodás és szakképzés	
A magyar ipar szerepe az átmenetgazdál- kodásban	142	A munkakötelezettség bevezetése Nor- végiában	145
Hitelszervezetünk feladatai a gazdasági újjáépítésben	142	Az Ipartestületek Központja a szakokta- tás reformjáról	145
A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet erő- feszítései az újjáépítés előkészítésére	143	Munkásszervezetek és hivatásképviselet	
Angol szocialista felfogás az állami beavat- kozás korlátairól	144	Keresztényszocialista munka	146
Állam és gazdaság viszonyának hivatásrendi értelmezése	144	A szakszervezetek oktató tevékenysége	147
		Női munka védelme	
		Ankét a cselédkérdés rendezése ügyében... ..	147

TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁS

F I G Y E L Ő

Honvédelmi munkaszolgálatra kötelezett egyének társadalombiztosítási kötelezett- sége <i>(Szeberényi Gyula)</i>	148	A társadalombiztosítási törvények büntető rendelkezései <i>(Szeless Pál)</i>	148
---	-----	---	-----

T U D Ó S Í T Ó

A) Hírek		A braziliai társadalombiztosító intézetek közreműködése a munkásélelmezés és lakásépítés terén	150
A mezőgazdasági és ipari baleseti biztosítás egyesítése Olaszországban	149	B) Társadalombiztosítási tanácsadó	
Szociális szolgáltatásokra fordított összegek Nagy-Britanniában	149	A 21 napon túl kórházba utaltak igény jo- gosultsága	151
Első törvény a kötelező betegségi biztosí- tásról az Egyesült Államokban	150	A háztartási alkalmazottak be^ és kijelentése..	151
		Hegyközségi alkalmazottak biztosításra nem kötelezettek	151

K Ö N Y V S Z E M L E

<i>Alexander Kockalis: Die Theorie der Arbeit. (König Ágnes)</i>	151
--	-----

SZOCIÁLIS SZEMLE

AZ ORSZÁGOS SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET FOLYÓIRATA

SZERKESZTI

ERŐDI-HARRACH BÉLA

1943 MÁJUS HÓNAP

IV. ÉVFOLYAM 5. SZÁM

A SZOCIÁLIS ESZME NÉPNEVELÉSÜNKBEN

ÍRTA:

ZEHERY LAJOS

I.

Attól, hogy az állam milyen körben és milyen mértékben valósítja meg azokat a követelményeket, amelyek a szociális eszme gyakorlati érvényesítésének körébe tartoznak, nagyban függ az az értékítélet, amelyet az államnak az emberi művelődés szempontjából megállapítható jelentősége felől alkotnak. Éppen ennél fogva rendkívül fontos az hogy a szociális eszme valódi jelentése minél tisztultabb megvilágításban éljen a köztudatban. A szociális eszme a társas közösségben élő ember emberminőségéből származó legegységesebb követelménynek összefoglalása. Kölcsönös vonatkozásokat teremt az egyén és a közösség tekintetében, amelyek az emberi eszmény megvalósításának legegységesebb eszközeihez és módjához, a *munkához* kapcsolódnak. A munka egyéni vonatkozásban az emberminőség legnemesebb kifejezése, az egyén és a közösség viszonylatában pedig az emberi közösség létének, fennmaradásának és fejlesztésének eszköze. Az egyén és a közösség között az emberminőség folyamán képen a munkával kapcsolatban kialakuló alapvonatkozásból az egyénre az a *kötelesség* származik, hogy emberi lényének megfelelően résztvegyen a közösség céljait előmozdító, egyben az ő saját emberi lényegét is kifejezésre juttató munkában, a közösség pedig igényt szerez az egyén munkájának megkövetelésére; az egyén kötelességével szemben áll az ő igénye arra, hogy munkájával hozzájárulhasson az általános emberi rendeltetés szolgálatához, amellyel egyéniségének értékei alapján érvényre juttathassa saját emberi lényegét; a közösségre pedig az a kötelesség hárul, hogy akképen állapítsa meg szervezetét és a szervezet keretében úgy rendezze az emberi életviszonyokat, hogy a munka végzése valóban lehetséges is legyen. A munkához

kapcsolódóan jelentkező szolgálat és igény tartalmát ekképpen a *kötelesség eszméje fogja egybe*. Annak folytán pedig, hogy a kötelesség teljesítése javára, a kötelesség elmulasztása pedig terhére esik annak, akit a kötelesség terhel, a szolgálatot és az igényt összefogó kötelességteljesítést a *felelősség* eszméje látja el magasabbrendű tartalommal. Felelős az egyén önmagával és *azzal a* közösséggel szemben, amelyhez tartozik; a vonatkozások kölcsönöségénél fogva pedig a közösség felelős a közösséget alkotó egyénekkal szemben. Ebből a felelősségből folyik az erkölcsi világrend legmagasabbrendű életparancsa: az emberbaráti szeretet. – A szociális eszme legegységesebb elemei tehát: a munkához kapcsolódó kötelesség és igény, amelyeknek *egyensúlyát a felelősség* érzésében gyökerező *emberbaráti szeretet* irányítja, összhangját pedig az erkölcs parancsát, az emberiség követelményeit és az igazság eszméjét kifejező jog rendező ereje biztosítja. – Az a munka, amely az emberi eszmény megvalósításának eszköze, természetesen átfogja az ember minden életnyilvánulását és felöleli az emberi közösség létének, fennmaradásának és fejlődésének egész szövedékét. Ebben az általános fogalmi alkalmazásban munka az Isten és az ember viszonylatában a hit alázatos és bátor megvallása, a családi élet viszonylatában a szülői gondviselés és a gyermeki hála, a társadalom és az állam életében a gyámolításra szorulókat támogatása, a népesség szellemi és erkölcsi gondozása, úgyszintén az erkölcs parancsát, az emberiség követelményét és az igazság eszméjét kifejező jogszabály alkotása is.

II.

A szociális eszme ilyen értelmű felfogása alapján egy átfutó tekintetelve a népnevelésre és a népművelésre vonatkozó rendelkezésekre, meg-

állapíthatjuk, hogy jogszabályaink nagyszámú rendelkezése, intézményeink hosszú sora gondoskodik arról, hogy az ország népessége megszerezhesse a műveltség elemeit, hogy annak továbbfejlesztésével magasabb műveltséghez jusson és gyakorlati szak-képzettségre tegyen szert. – Ezek a jogszabályok az oktatás és a nevelés különböző intézményeinek körében az évszázados fejlődés folyamán fokozatosan kiszélesedő mértékben kifejezésre juttatják azt a vezérlő szociális elvet, amelynek érvényesítése biztosítja mindenki számára a műveltség elemeinek megszerzését, annak az általános műveltség teljességére irányuló továbbfejlesztését, a nemzet vezetésére hivatott elemek legmagasabb fokú kiképzését, az élet minden jelentős megnyilvánulásában a megfelelő gyakorlati szakképzettség megszerzését. A jogszabályoknak és intézményeknek ebben a körében azonban legelsőrendű művelődési, egyben szociális cél az, hogy egyfelől a nemzet minden tagja kötelezően megszerezze a műveltség alap-elemeit, másfelől mindenkinek meglegyen a lehetősége arra, hogy az egyetemes emberi eszmény szellemében erkölcsi alapon felépülő, nemzeti szellemtől áthatott műveltség színvonalát egyénisége értékeinek érvényrejuttatásával minél magasabb fokra emelhesse.

Ezt az átfogó szociális célt szolgálták a múltban is azok a jogszabályok és azok az intézmények, amelyek minden gyermek szülőjét vagy más gondviselőjét kötelezik arra, hogy a gondviselése alatt álló gyermeket nyolc éven át népiskolába járassa; amelyek a népiskolai oktatást ingyenessé teszik; amelyek gondoskodnak népiskolai tanfolyamok, a forgalomtól elzárt falvakban, tanyákon és egyéb ilyen települési helyeken tanyai iskolák és úgynevezett vándoriskolák fenntartásáról, tanulóotthonokról; amelyek úgynevezett polgári iskolák útján külön intézményeket szerveznek a népesség legszélesebb rétegeinek szellemi kiművelésére; amelyek a szociális gondoskodás szellemében szervezik meg a tanonciskolákat, gondoskodván ebben a körben is a tanoncotthonokról; amelyek különleges intézményeket létesítenek a mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi szakoktatás és szakszerű nevelés céljára; amelyek a tanítóképzésre, a gyógyítva-nevelésre, a bábaképzésre, a testnevelésre vonatkoznak; amelyek nagyszámú jóléti intézmény (otthonok, ösztöndíjak, tanulmányi segélyek) útján a tanulás, illetőleg taníttatás anyagi terheinek csökkentéséről, továbbá az egészség ápolásának és fejlesztésének lehetővé tételéről, a szellem frissességét biztosító, úgyszintén a szellemi, kedélybeli és testi erőtényezők egyensúlyát előmozdító nemes szórakozásokról gondoskodnak a tanítás és a nevelés körében; amelyek népnevelő és nemzetfejlesztő tanfolyamok, népfőiskolák, népkönyvtárak útján gondoskodnak az iskolába nem járó népesség lelki és

szeHemi gondozásáról, a nép nemes szórakoztatásáról; végül azok, amelyek az oktatás és a nevelés egész területén gondoskodnak a valláserkölcsi alapon felépülő, szociális érzéstől és nemzeti szellemtől áthatott világnézet kialakításáról.

III.

Az ebbe a körbe tartozó jogszabályoknak különösen említést érdemlő rendelkezései az alábbiakban foglalhatók össze:

1. Az 1868 : XXXVIII. törvénycikk 1-7. §-ai, majd az ezek helyébe lépő 1921: XXX. törvénycikk? legutóbb pedig ezeket a korábbi jogszabályokat hatályon kívül helyező 1940: XX. törvénycikk rendelkezései foglalják magukban azokat a szabályokat, amelyek minden gyermek számára, aki hatodik életévét betöltötte, kötelezővé teszik kilenc éven át az iskolabajárást. Az iskolaköteles gyermek nyolc tanéven át mindennapi népiskolai oktatásban és nevelésben, avagy hat tanéven át mindennapi népiskolai és két tanéven át mindennapi mezőgazdasági népiskolai oktatásban és nevelésben, a kilencedik évben pedig gyakorlati gazdasági oktatásban részesül; az ötödik iskolai évfolyammal kezdődő felső tagozatokba járás helyett a tanuló a vallás- és közoktatásügyi miniszter által rendelettel megjelölt közép-, illetőleg középfokú iskolákba járhat.

Az 1908: XLVI. törvénycikk 1. §-ának rendelkezése értelmében a tanítás a népiskolákban ingyenes. Az 1930: VII. törvénycikk 1. §-ának rendelkezései értelmében a népiskolába járó tanuló után annak gondviselője – kivéve a szegényeket – szociális célokra 1 pengő beíratási díjat fizet, amelyből 50 fillért az illető népiskola szegény tanulóinak tankönyvekkel ellátását szolgáló kölcsönkönyvtár létesítésére és gyarapítására, 50 fillért pedig olyan nevelőintézetek (tanulóotthonok) létesítésére, fenntartására és támogatására kell fordítani, amelyeknek célja kizáróan népiskolai tanítók gyermekeinek nevelése és ellátása.

A mezőgazdasági népesség érdekeit szolgáló népiskolák létesítéséről és fenntartásáról szóló 1920: VII. törvénycikk gondoskodik arról, hogy mindenütt, ahol legfeljebb négy kilométer sugarú területen szétszórtan vagy tömörülve legalább 20 család, vagy legalább 30 iskolaköteles gyermek lakik és a körzetben valamennyi iskolaköteles gyermek befogadására alkalmas más iskola nincs, tanyai népiskola állíttassék fel. Az ilyen iskolák fenntartásának költségeit részben az állam, részben a község, részben a területileg érdekelt ingatlan-tulajdonosok viselik. – A törvény gondoskodik arról, hogy az ilyen tanyai iskoláktól messze lakó iskolaköteles gyermekek elhelyezése, ellátása és szakszerű nevelő felügyelete végett tanyai tanuló-

otthonok, illetőleg napközi-otthonok tartassanak fenn.

Az 57.436/1941. V. K. M. és a 105.986/1942. V. K. M. számú rendeletek a tehetséges falusi szegény tanulók középiskolai nevelésének előmozdításáról a javítóvizsgát tevő, illetőleg osztályt ismétlő gimnáziumi tanulóktól erre a célra szedett járulékokból alakuló anyagi támogatás, úgyszintén tandíjmentesség, ösztöndíjak és egyéb tanulmányi segélyek útján is gondoskodnak.

Kiegészítik ezeket a rendelkezéseket a tanítóképzés intézményeire vonatkozó jogszabályok, amelyek a nemzetnevelés feladatainak szolgálatára hivatott tanítói személyzet megfelelő kiképzésének körében juttatják érvényesülésre a nemzeti művelődés ügyének vezető elveit. A korábbi tanítóképző intézmények helyébe az 1938: XIV. törvénycikk állít a kulturális fejlődés követelményeinek megfelelő intézményt, a tanítóképző akadémiát, amelynek feladata az, hogy a tanító- és tanítónőjelölteket vallásos alapon és a magyar nemzeti művelődés szellemében folyó népnevelésre szakszerű elméleti és gyakorlati tanítással kiképezze.

2. Már az 1868: XXXVIII. törvénycikk gondoskodik a felsőbb népiskola és a polgári iskola felállításával (59. §) olyan iskolafajról, amely a műveltség alapelemeit nyújtó népiskolánál nagyobb műveltséget, de a főiskolai tanulmányokra előkészítő középiskolánál kevesebb és inkább gyakorlati irányú általános műveltséget közvetít. A polgári iskola igen nagy fejlődésnek indult, amit mutat az is, hogy az 1880/81 iskolai évben közel 100.000, az első világháború előtt, 1914-ben Magyarország egész területén közel 120.000 tanuló járt a polgári iskolába. Ezt az iskolafajt, – amely az elemi iskolai oktatás fölé helyezett négy iskolai évfolyamból áll – szervezi újra, az időközben felmerült gyakorlati tapasztalatok és felismert szükségletek figyelembevételével az 1927: XII. törvénycikk, akképpen határozván meg a szociális célokat szolgáló polgári iskola rendeltetését, hogy annak feladata a tanulót vallásos, erkölcsös és nemzeti szellemben *gyakorlati irányú általános műveltséghez juttatni* és ezzel közvetlenül a gyakorlati életre, vagy pedig a középfokú szakiskolákra előkészíteni; a polgári leányiskola feladata azonfelül művelt, magyar polgári háziasszony nevelése (1927: XII. t.-c. 1. §).

3. A szociális szellemű gondoskodás eszmekörébe tartoznak a gyakorlati irányú középiskolákról szóló 1938: XIII. törvénycikk rendelkezései. Ez a törvény – a hasonló célú korábbi intézmények szerves egységbe foglalásával és erőteljes szociális szellemű továbbfejlesztésével – két új gyakorlati irányú középiskolát szervez, mégpedig a líceumot és a gazdasági középiskolát. A líceum feladata az, hogy a tanulót gyakorlati irányú műveltséghez,

a fiútanulót ezenfelül gazdasági, a leánytanulót pedig háztartási ismeretekhez, továbbá a családi és iskolai gyermekneveléshez szükséges alapismeretekhez hozzájuttassa (1938: XIII. t.-c. 3. §). – A mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi középiskolák feladata pedig az, hogy a tanulót gyakorlati irányú és gazdasági szellemű műveltséghez és az iskola különleges szakirányának megfelelően mezőgazdasági, ipari, illetőleg kereskedelmi szaktudáshoz juttassa (1938: XIII. t.-c. 32. §). Mind a líceum, mind a gazdasági középiskola természetesen főiskolai szaktanulmányokra is képesít.

A szóbanlévő gyakorlati irányú középiskolák a népesség széles rétegeit valláserkölcsi alapon álló nemzeti és szociális szellemű nevelésben részesítik és előmozdítják azt, hogy a családi élet körében, a mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi életpályák terén egészséges erkölcsi, nemzeti és szociális szellemű műveltségben gyökerező szakképzettség érvényesüljön s ezáltal a népesség jólétének és boldogulásának színvonala az erkölcsi, szociális és gazdasági erősödé útján emelkedjék.

Ebben a körben érdemelnek említést a gazdasági szakképzés céljára szolgáló egyéb intézmények is, amelyek sorában kiemelkednek az ország mezőgazdasági népessége szempontjából különösen jelentőségű gazdasági iskolákra (615/1898. F. M. számú rendelet), a mezőgazdasági szakiskolákra, az ipari és kereskedelmi szakoktatás körébe tartozó intézményekre (1876: XXVII. t.-c, 16.352/1880. V. K. M. sz.r., 67.400/1920. V. K. M. sz. r., 10.216/1927. K. M. sz. r., 3845/1934 K. M. sz. r., 107.500/1929. F. M. sz. r.) vonatkozó rendelkezések, úgyszintén azok az intézmények, amelyek különböző továbbképző tanfolyamok szervezésével járulnak hozzá minél nagyobb gazdasági szakképzettség megteremtése útján a népesség gazdasági erejének s ezáltal szociális jólétének fokozásához. – Betetözik a szóbanlévő körben érvényesülő szociális gondoskodást a gazdasági szakoktatás intézményeire vonatkozó rendelkezések (1934: X. t.-c, 25.429/1936. V. K. M. sz. r., 25.430/1936. V. K. M. sz. r., 49.742/1910. F. M. sz. r., 34.300/1939. V. K. M. sz. r., 34.500/1939. V. K. M. sz. r.).

Ez a szellem hatja át az 1922: VII. törvénycikk 73-in. §-ainak az iparostanoncok tanviszonyára és a tanszerződésre, 112-124 §-ainak a tanonciskolákra vonatkozó rendelkezéseit, amelyek az 1884: XVII. törvénycikkbe iktatott korábbi ipartörvény számos rendelkezését a gazdasági, szociális és kulturális fejlődés szellemében módosítják és kiegészítik. Ezek a rendelkezések gondoskodnak arról, hogy gyermek és fiatalkorú tanonc kiképzésére tanoncszerződést csak abban az esetben lehet kötni, ha hatósági orvosi bizonyítvány igazolja, hogy a gyermek illetőleg fiatalkorú a

szóbanlevő foglalkozásra alkalmas. – A törvény rendelkezései az iparüzés gazdasági és a kiképzés gazdaságpedagógiai céljainak egészséges szellemű szolgálatában gondoskodnak a helyes pályaválasztás intézményes megkönnyítéséről (77. §), a tanoncot alkalmazó iparos erkölcsi, szakmai, szociális és nevelői megbízhatóságáról (79-82., 92-94. §), a tanonc szociális – és ennek körében gazdasági – érdekeinek védelméről (98., 99., 103. §). Módosítják, illetőleg kiegészítik ezeket a rendelkezéseket az 1936: VII. törvénycikk 21. és 22. §-ai, amelyek a nagyobb előképzettségű iparostanoncok tanideje tekintetében tartalmazznak méltányoló rendelkezéseket, úgyszintén úgynevezett fizetési szabadságot biztosítanak a tanviszony tartama alatt is a tanoncoknak. – Említést érdemelnek a szociális szellem érvényesítése szempontjából az 1927: XXI. törvénycikk 3. §-ának hetedik bekezdésében, 56. §-ának első bekezdésében, úgyszintén a 6.000/1933. M. E. számú rendelet 1. §-ában foglalt rendelkezések is, amelyek a tanoncok betegségi és baleseti biztosítási kötelezettségéről rendelkeznek.

5. A szociális gondoskodás érvényesül a testi vagy szellemi fogyatékosokban szenvedő gyermekek szakszerű oktatásának és nevelésének céljára külön intézménynek, az úgynevezett gyógyítva-nevelő (gyógypedagógiai) intézeteknek létesítésében. A gyógyítva-nevelő intézetek egységes szervezeti szabályzatát megállapítja a 27.205/1913. V. K. M. számú rendelet, a korszerű követelményeknek megfelelően módosítja az 540-05-128/1931. V. K. M. számú és a 29.146/1932. V. K. M. számú rendelet.

6. A szociális eszme nem csupán azáltal érvényesül, hogy az oktatás és a nevelés intézményei mindenkit köteleznek a műveltség alapelemeinek megszerzésére, s hogy azt a népoktatás ingyenessége útján mindenki számára lehetővé is teszik, továbbá, hogy a legszélesebb körben biztosítják az egyéni boldogulás alapjául szolgáló gyakorlati szakképzettség megszerzését, a magas műveltség elnyerését, hanem nagyszámú és a legkülönbözőbb természetű jóléti intézmény útján anyagi támogatással is előmozdítják a tanulmányok végzését. Mind az általános, mind a szakirányú képzés körében a középfokú iskolai, a középiskolai és a főiskolai oktatás egész területén a rátermettség fokához mért tandíjkezdmények, tanulmányi segélyek, ösztöndíjak, ingyenes vagy mérsékelt díjazású tanulóotthoni helyek, tankönyvsegélyek biztosítják azt, hogy a szegénység senkit sem zárjon el attól, hogy akár a legmagasabb fokú képesítést is megszerezhesse. Ehelyütt is felemlítésre kívánkozik az, hogy a valóban tehetséges elemek tervszerű és szakszerű kiválogatása, – a népesség legszegényebb rétegeinek sorából is –, úgyszintén részükre az ingyenes tanulóotthoni helyek és tanulmányi ösztöndíjak rendszeresítése, biztosítják ezeknek a tehetséges

ifjaknak legmagasabb fokú kiképzését is. – Az anyagi természetű jóléti intézményekkel egyenlő jelentőségűek a tanulóifjúság egészségének biztosítására, fenntartására, megóvására és fejlesztésére szolgáló intézmények és berendezések. Az iskolaorvosi felügyelet a viszonyok szabta lehetőséghez képest érvényesül az elemi népiskolákban, mégpedig a falusi iskolákban is, az elhelyezkedés adta nagyobb lehetőségeknél fogva fokozottabb mértékben a középfokú, közép- és felső iskolákban.

A diákjóléti intézményekre vonatkozó jogszabályok rendelkezései természetesen nem adhatnak teljes tájékoztatást arról, hogy a tanulóifjúság testi és szellemi gondozása milyen anyagi erőforrások útján részesül hathatós szociális támogatásban, mert számos jóléti intézkedés nem általános jogszabály, hanem közvetlen rendelkezés útján érvényesül. A diákjóléti intézményekre vonatkozó jogszabályok inkább az ilyen értelmű szociális gondoskodás önállósult alakjai felől tájékoztatnak. – Ebben a körben említést érdemel az 1927: XIV. törvénycikk, amely a támogatásra különösen rászoruló közszolgálati alkalmazottak gyermekei számára rendszeresít az előző keretekhez képest jóval nagyobb mértékben különféle tanulmányi ösztöndíjakat. Ugyancsak erőteljes szociális szellem érvényesül az 1933: VII. törvénycikk 28. §-ának ebbe a körbe tartozó azon rendelkezéseiben, amelyek a hadi, illetőleg honvédelmi (11.200/1939. H. M. sz. r.) árvák és gyámoltak számára állapítanak meg tanulmányi támogatásokat. – Az 1927: XIII. törvénycikk a magas műveltség biztosítása céljából alapít belföldi és külföldi ösztöndíjakat. A 9.000/1937. V.K.M. számú rendelettel szervezett Horthy Miklós ösztöndíj-alap, az 1942: XX. törvénycikk 5. §-a alapján a nemzet szolgálatára különösképpen hivatott fiatalok nevelésére rendelt Horthy István Kollégium, az 1935: V. törvénycikk 4. §-a alapján létesült diákjóléti intézmények önálló tényezői a szociális szellemtől áthatott nevelési szervezetnek.

Az 1876: XIV. törvénycikk 27. §-a rendelkezik a népiskolák egészségügyi felügyeletéről, a szóbanlevő törvény 28., 29., 30. és 80. §-ai rendelkeznek arról, hogy a ragályos beteg tanulókat el kell tiltani az iskolalátogatástól, 33., 34. és 138. §-ai, továbbá a 30/1938. B. M. számú rendelet gondoskodik az iskolák bezárásáról ragályos betegség esetében; az 56.000/1915. V. K. M. sz. rendelet jogszabályba is foglalja azt az utasítást, hogy az iskolák tantermeinek napfényeseknek, pormenteseknek, friss levegőjűeknek kell lenniük. – Az egészségügyi követelmények egyébként az iskolák építése, berendezése, felszerelése és karbantartása tekintetében szintén nem jogszabályok rendelkezései, hanem eseti intézkedések útján, az igazgatás, a felügyelet és az ellenőrzés keretében érvényesülnek. Ebbe a körbe tartozó jogszabály az 52.231/1933. V. K. M. sz. rendelet

is, amely bevonja az iskolák egészségügyi ellenőrzésébe a zöldkeresztes védőnőket. Az eseti intézkedések mellett egyebek közt az 1934: XII. t.-c. 13. §-a, a 110.611/1938. V. K. M., a 14.532/1939. V. K. M., a 136.440/1939. V. K. M. számú rendeletek tökéletesítik az iskolaorvosi szolgálatot, a 12.663/1933. V. K. M. számú rendelet pedig a korszerű követelményeknek megfelelően megállapítja az iskolaorvosok és az egészség-tanítók egységes képesítésének szabályait.

7. A szociális eszme érvényesítésének szempontjából az oktatás és a nevelés körében kiemelkedő jelentősége van azoknak az intézményeknek, amelyek az emberi egyéniség teljességének körébe tartozó készségek és képességek nevelő kialakítása útján közvetlenül is közrehatnak a szociális érzés kifejlesztésére és megerősítésére, végeredményben arra, hogy az emberi szolidaritás eszméje, a kölcsönös támogatás, a gyámolító gondozás a család körében, az iskolai életben, a nagyobb emberi közösségekben, a társadalomban, a népesség legszélesebb rétegeit átható vezető elvként az emberi élet viszonyainak körében valósággal érvényre jusson. Önálló intézménye ennek a szociális gondolatnak a cserkészlet; érvényesül azonban a szociális szellemre nevelés a tanítás és nevelés egész területén. Jelentősége van ennek az alapgondolatnak a leventeintézményben s a szociális érzés számottevő önálló gyakorlati megnyilvánulására nyílik alkalom a testnevelés körében és a sportoktatás önállósult intézményében. A cserkészmozgalom több évtizedes múltra tekint vissza; a testgyakorlás kezdettől fogva együtt jár az iskolai tanítással; az a nagyszámú jogszabály - amely az úgynevezett testnevelés, a cserkészlet, a leventemozgalom és az ifjúsági sport tekintetében tartalmaz különböző, főképpen a szervezetre vonatkozó rendelkezéseket (ezek sorában említésre méltók: a testnevelés és az ifjúsági sport tekintetében az 1921: LIII, az 1924: III., az 1925: III. t.-c, a 9.000/1924. V. K. M., a 35.000/1925. V. K. M., az 5.520/1941. M. E. sz. rendeletek, a cserkész- és leventeintézmények tekintetében az 1921: LIII t.-c. 3. §-a, az 1939: II. t.-c. 6-13. §-ai, a 70.000/1940. M. E., a 197.496/1921. V. K. M., a 365.828/1939. B. M., a 86.119/1925. V. K. M. számú rendeletek) – nem azt jelenti, hogy azok a célkitűzések, amelyek a szóbanlévő intézmények alapgondolatainak körébe tartoznak, ne érvényesültek volna már régebben is az oktatás és a nevelés rendszerében, hanem azt mutatja, hogy a magyar állam ezen a téren is lépést tartott a korszerű követelményekkel.

8. A népesség általános és szakirányú műveltségének ügyét karolja fel az a közhatalmi, társadalmi és egyházi tevékenység, amely az iskolákból kikerült népesség szellemi gondozását öleli fel. Ez a tevékenység kiterjed a népesség általános műveltségének

fejlesztésére ismeretterjesztő előadások tartásával, -rádió útján is -, művelődési intézmények bemutatása, ilyen intézmények látogatása, könyvtárak használata, kirándulásokon, színelőadásokon, filmelőadásokon való részvétel útján; a hivatásbeli, foglalkozásbeli, szakmai arravalóság fokozására irányuló tevékenység főképpen gyakorlati, továbbképző tanfolyamok rendezése útján érvényesül; az erkölcsi és a világnézeti nevelés, a szellemi fejlesztés és a hivatásbeli, foglalkozásbeli, szakmabeli tökéletesítés célját egyaránt felölelő szociális intézmények: a népfőiskolák. – Ez a népművelési szociális tevékenység általános jogszabályban ki nem fejezett szervezési tevékenységben jelentkezik; az erre vonatkozó közhatalmi tevékenységet érintik, annak működési kereteit határozzák meg: az 1935: VI. törvénycikk 3. §-a, amely az iskolán kívüli népművelés igazgatásáról rendelkezik; a 123.500/1922. V. K. M. számú rendelet, amely az Iskolán kívüli Népművelés Országos Bizottságának szervezetét határozza meg; a 76.800/1933. V. K. M. számú rendelet, amely az iskolán kívüli népművelés korszerű irányelveit juttatja kifejezésre; a 93.000/1924. V. K. M. számú rendelet, amely az iskolán kívüli népművelési előadásokról és tanfolyamokról rendelkezik; a 139.876/1922. V. K. M., a 75.100/1933. V. K. M., az 1503/1923. V. K. M. számú rendeletek, amelyek az iskolán kívüli népművelés céljára szolgáló helyiségeket biztosítják; a 76.300/1934. V. K. M. és a 89.000/1935. V. K. M. számú rendeletek, amelyek népkönyvtárakról és vándorkönyvtárakról gondoskodnak.

9. Az egyéni jólétnek érületi, egyben azonban anyagi vonatkozású alapja a lelki alkat egyensúlya: az a lelkiállapot, amelyben az egyén gátlás nélkül tudja érvényrejuttatni képességeit. Felismert előfeltétele a lelki alkat egyensúlyának a test és a szellem többirányú, felüdítő foglalkoztatása. Ezt az elvet széles területen érvényesítik azok a szociális intézmények és berendezések, amelyek a testi munkások tekintetében is gondoskodnak a népesség nemes szórakoztatásáról, a felüdítő testedzésről. A gyári és ipari vállalatok, nagyszámú alkalmazottakat foglalkoztató szervezetek és intézmények jogszabályok rendelkezése nélkül is tartanak fenn alkalmazottaik részére szórakoztató, üdülő, test- és lélekedző intézményeket.

10. Messze kiható jelentősége van a szociális szellem érvényesülése szempontjából az 1940: XXIII. törvénycikk 5. §-ának, amely szerint a minisztérium a közszolgálat egyes ágazataiban való alkalmazás előfeltételeként elrendelheti annak igazolását, hogy a pályázó meghatározott ideig szociális munkát végzett és amely intézményesen meg is szervezi a szociális képzést annak elrendelésével, hogy a hazai egyetemek mellett és azzal kapcsolatban szociális tanfolyamokat kell szervezni. Ezeket a rendel-

kezéseket hajta végre a 4810/1942. M. E. számú és a 800/1942. B. M. számú rendelet.

11. A népművelés és a népnevelés szociális vonatkozásainak feltárását betetőzi azoknak a rendelkezéseknek megemlítése, amelyek vallás-erkölcsi vonalon gondoskodnak arról, hogy a boldogulását munkáló állampolgár egyben fenntartója és fejlesztője is legyen annak a közösségnek, amelyhez tartozik. Ennek legmélyebb alapja a vallásos talajon felépülő tiszta erkölcs. Ez az elv a magyar nemzet lelkületében kezdettől fogva kifejezésre jutott és érvényesült az élet minden viszonylatában. Megközelítően sem volna teljes az erkölcsi védelemre vonatkozó tájékoztatás azokra a jogszabályokra utalással, amelyek büntetendő cselekményekké nyilvánítják az erkölcsi érzület megsértését, amelyek a magánjogi viszonyok körében intézményes védelemben részesítik a jogviszonyban álló s védelemre szoruló személyek erkölcsiségét, amelyek főképpen a munkaadókat kötelezik az alkalmazottak erkölcsiségének megvédésére s az oltalom céljából szükséges intézkedések megtételére, amelyek nemzetközi térre is kiterjesztik a védelmet a leánykereskedés, a nőekkel és gyermekekkel űzött kereskedés, a szemérem-sértő közlemények forgalmának elnyomása tekintetében, amelyek eltiltják az ifjúságot az erkölcsi fejlődésre hátrányos nyilvános helyiségek látogatásától, szeszes italok és egyéb ártalmas szerek használatától, az erkölcsiségükre veszélyes munkára vagy erkölcsiségükre veszélyt jelentő körülmények között munkára alkalmazástól. Az, hogy pl. az 1895: XLIII. törvénycikk 26. §-a mondja ki, hogy minden gyermeket valamely bevett vagy elismert vallásban kell nevelni, semmiképpen sem jelenti azt, hogy ez a vallás-erkölcsi tartalmú szociális elv ebben a vonatkozásban csupán az 1895: XLIII. törvénycikk hatálybalépésétől kezdve érvényesül a magyar nemzet életében.

Éppen annál fogva, hogy a magyar nemzeti jogrendszernek egyik legsajátosabb intézménye a

szokásjog, jogszabályainkról, intézményeinkről, tehát arról a szellemről is, amely a magyar nemzet jogalkotó lelkületét áthatja, az írásba foglalt rendelkezések korántsem hű, annál kevésbé teljes, legfeljebb tájékoztató képet adhatnak. Fokozottabban jelentkezik ez a tétel a népművelés és a népnevelés szociális vonatkozásai körében annál fogva, hogy számos olyan intézmény, szervezet, berendezés avagy intézkedés, amely ebben a körben a szociális szellem érvényesítésének kétségtelen bizonyítéka, nem jogszabályban, vagy egyáltalában nem jut kifejezésre. A magyar jogszabályok és intézmények szociális vonatkozásait feltüntető összefoglalás helytálló értékelése szempontjából ezt a tételt nem lehet figyelmen kívül hagyni.

IV.

Ennek az átfutó szemlélődésnek keretében nem terjeszkedhetem ki arra, hogy a nevelés és a tanítás anyagában milyen mértékben érvényesül már most is a szociális szellem és milyen körben, irányban és mértékben vannak ezen a téren még további feladataink. Utalok ebben a vonatkozásban *Földes Bélának* a Szociális Szemle hasábjain a közelmúltban megjelent rendkívül figyelemreméltó tanulmányára¹, megemlítvén, hogy ennek a kérdésnek további tanulmányozását magam is külön alkalomnak tartom fenn.

A szociális gondolatnak a nemzetnevelés rendszerében való érvényesülése szempontjából végzett szemlélődést azonban bizvást összefoglalhatjuk abban a megállapításban, hogy hazánk ezen a téren is méltó helyet foglal el azoknak a nemzeteknek a sorában, amelyek az emberi eszményt a nép nevelése és művelése terén is folytonos előrehaladással szolgálják.

¹ 1941. II. évfolyam 2. szám, 1. 1.

SZOCIÁLIS BIZTOSÍTÁSUNK REFORMJA

ÍRTA:
VIGH GYÖZÖ

Bármilyen nagy mértékben folynak is a háborús erőfeszítések és az új nemzetközi | rendre, a világgazdaság átszervezésére vonatkozó tervezetek, a világ minden tájáról érkező hírek arra mutatnak, hogy a szociális berendezések újabb, egészségesebb alapokra fektetésével is majdnem minden állam, egyesek előtt talán érthetetlenül, feltűnő módon és mértékben foglalkozik. *Még szembetűnőbb, hogy a szociális reformok és tervek túlnyomóan a társadalombiztosítás terén jelentkeznek. A Német Birodalom a háború tartama alatt igen sok vonatkozásban fejlesztette és továbbépítette társadalombiztosítását. A háborút vesztett, mélyen lesújtott Franciaország már az 1942 évben fontos újításokat tartalmazó társadalombiztosítási reformokat léptetett életbe.¹ Világszerte feltűnést és érdeklődést keltett az angol Beveridge-terv,² amely egy totális, minden állampolgárra kiterjedő olyan népbiztosítást kíván megvalósítani, amely kiterjedne az ember létfenntartását fenyegető minden kockázatra. Már az Egyesült Államok-ból is hírek érkeztek, hogy ott egy rendkívül széleskörű szociális biztosítás bevezetésével foglalkoznak.*

A társadalombiztosítás terén mi sem maradtunk télenek a háború alatt. Részben nemzetközi szerződésekkel, részben belső jogszabályokkal rendeztük a különböző államok fennhatósága alól a magyar uralom alá visszatért széles néprétegeknek a társadalombiztosításban szerzett jogai elismerését, viszonyossági szerződéseket és megállapodásokat kötötünk, igyekeztünk újabb jogszabályok létesítésével társadalombiztosításunk minden ágát továbbfejlesztetni, különös tekintettel az életüket vagy testi épségüket a hazájukért áldozatul hozó hadbavonultakra és itthon maradt családtagjaikra. Ugyanilyen vagy hasonló társadalombiztosítási reformokkal vagy ezek terveivel találkozunk a világ legtöbb művelt államában mind a hadviselőknél, mind a semlegeseknél.

Ha azt tapasztaljuk, hogy a legmagasabb fokra felcsigázott háborús erőfeszítések, a háború okozta súlyos gazdasági és pénzügyi gondok mellett a társadalombiztosítás problémái nem halványultak el, de sokkal fokozottabb mértékben léptek előtérbe, mint a békeévekben, azt a következtetést kell levonnunk, hogy a háborúban a nemzetek tudatára ébredtek annak, hogy a társadalombiztosítás és a háború problémái egymással szoros összefüggésben állanak. Az összefüggésre szinte ríkióan rávilágít az a cím,

melyet sir William Beveridge társadalombiztosítás reformtervének adott: „*Plan of social security*”, a szociális biztosítás terve. Valóban, a társadalombiztosítás fejlesztésének és a lehető legtokéletesebb szintre emelésének végső célja és beteljesülése a szociális biztonság. Ennek a kifejezésnek tulajdonképpen kettős értelme van. Az egyik, a közelebb fekvő, a társadalomban élő egyének biztonságérzése a létfenntartását fenyegető különböző kockázatok esetére, a másik értelme a társadalmi együttélés, a társadalmi rend biztonsága a felforgató, romboló, forradalmi áramlatokkal szemben. A kettő között mutatózó Összefüggés is világos: ha a nemzeti közösségben élő egyéneknek biztonságérzése teljes, a társadalmi rend biztonsága is teljessé válik.

Azok, akik ma Angliában és Amerikában tárgyilagos, céltudatos gondolkodásra képesek, érzik a keleti nagy szövetségstárs felől áramló veszedelmet. Tudják, hogy a totális háború követelményei szerint átépített gazdasági rendről a békegazdálkodásra való áttérés súlyos rázkódásokkal jár, hiszen ezt már az elmúlt háború után is tapasztalhatták. Angliában az 1940/41 költségvetési évben még mindig 44 millió fontot voltak kénytelenek munkanélküliség esetére szóló segélyekre fordítani, Amerikában pedig még az 1943 évben is legalább két millió munkanélkülivel számolnak. Jogos tehát a félelem a háború után várható gazdasági és társadalmi válságoktól, különösen most, amikor a végletekig kihasznált keleti szövetségesre való tekintettel a saját országukban mindinkább terjedő propaganda elé erőszakos eszközökkel gátat nem vethetnek.

A „szociális biztonság” terve tehát a társadalmi rend megóvása érdekében az egyéni biztonságot óhajtja a legszélesebbkörű népbiztosítás útján megszilárdítani. Hogy ez miképpen sikerül, nem tudjuk, de az elv helyességét és nagy szociálpolitikai jelentőségét fenntartás nélkül el kell ismernünk annál is inkább, mert a velünk szövetséges és baráti államokban is kimagasló szerepet játszik az a törekvés, hogy a társadalombiztosítás állandó fejlesztésével a társadalmi rend szilárdságát megerősítsék.

Nekünk Európa közepén társtalanul, ellenséges érzelmű népekkel környezett magyaroknak tisztában kell lennünk azzal, hogy a nemzetek együttélése jövő rendjének kialakulásában döntő szavunk nem lehet (éppúgy, ahogy a világ gazdasági javainak igazságosabb elosztása tekintetében remélt új, egészségesebb rendszer kialakulása esetében is alkalmazkodnunk kell a nagy államok között létrejött megállapodásokhoz), azonban a szociális berendezések

¹ Szociális Szemle, 1943 január.

² Idem, 1943 február.

terén teljesen tőlünk függ, tudunk-e szakítani a régi liberális-kapitalista rendszer elfajulása folytán keletkezett, szinte csak a tudat alatt élő, de tekintélyes csoportokat végzetesen elfogulttá tevő nézetekkel, *tudunk-e magyar társadalmi rétegek mai fejlődöttségi fokához mért olyan szociális berendezéseket létesíteni*, amelyek az egyes társadalmi rétegek között lévő ellentéteket elsímítják, a nemzeti egység érzését az összes társadalmi rétegekben tudatosítják, a nagy célok elérése érdekében az összes nemzetiségeket és társadalmi rétegeket lelkileg egyesítik. Ezen és majdnem kizáróan csak ezen az úton érhető el, hogy bizakodó reménységgel tekinthessünk az előttünk álló válságos idők elé, mert Magyarország a háború befejezésének időpontjában csak akkor válhatik, ha nem is döntő, de legalább számottevő tényezővé, ha itt a társadalmi rétegek között végzetes ellentétek nincsenek és az elkeseredés okozta szélsőséges romboló politikai törekvések tápláló talajt nem találnak.

Nem elég tehát megállapítanunk, hogy a trianoni szerződéssel megcsonkított, a kisantant fojtó ölelésében két évtizedig vergődött és létének védelmében újra háborúba sodort hazánk az elébe tornyosult akadályok leküzdésével milyen szép és jelentős haladást tett szociális berendezéseiben, hanem azt kell megfontolnunk, hogy a tett intézkedések és a létesített intézmények elegendők-e ahhoz, hogy dolgozó, két kezük munkájából élő társadalmi rétegeink *válóban* biztonságban érezhessék magukat a létfenntartásukat fenyegető legjelentősebb kockázatokkal szemben. Megvalósították-e a szociális biztonságot olyan mértékben, hogy nyugodtan tekinthessünk a még ránk váró súlyos megpróbáltatások elé? Ha erre a kérdésre határozott *nemmel* felelünk, az sem szemrehányást, sem lemondást nem jelent. Nem vinné előbbre ügyünket, ha azokat az okokat fejtegetnők, amelyek nálunk a szociális berendezések tökéletes színvonalra emelését akadályozták, de lemondani nem lehet és nem szabad arról, hogy szociális intézményeinket, amikor még nem késő, a teljes szociális biztonság szempontjából nélkülözhetetlen szintre emeljük.

Az ember létfenntartását közvetlenül fenyegető kockázatok: i. a *munkanélküliség*, 2. a *betegség*, 3. a *baleset*, 4. a szervezet tartós elhasználódása (*öregség és rokkantság*) folytán beálló keresetvesztés, valamint 5. a *halál*, amely a családfenntartó elvesztése következtében a hozzátartozók megélhetését veszélyezteti.

A társadalombiztosítás különböző ágainak célja és rendeltetése a kockázatok ellen nem ötletszerűen és alamizsnaként nyújtott népgondozás, hanem járulékok fizetése ellenében megváltott és bírói úton is érvényesíthető jog alakjában teljes védelmet és biztonságot nyújtani. Vizsgáljuk tehát a magyar társadalombiztosítást jelenlegi állapotában, megfelel-e a

hozza fűződő követelményeknek és ha nem, melyek azok a feladatok, melyeket halaszthatatlanul meg kell valósítanunk. E cikk keretében erről csak általános, de éppen ezért áttekinthetőbb képet adhatunk. Az egyes biztosítási ágak különös követelményeire külön cikkekből szándékozunk rámutatni.

Bizonyára feltűnő, hogy a magyar törvényhozás a *munkanélküliség esetére szóló biztosítást nem valósította meg*, holott az időnkint visszatérő gazdasági válságok okozta tömeges munkanélküliség a társadalmi rendre súlyos veszélyekkel járhat. Ennek valószínű oka az, hogy azokban az aránylag kevés számú államokban, amelyekben ezt a biztosítási ágat bevezették, nem váltotta be a hozzá fűződő reményeket. Ha ugyanis ez a biztosítás nem ad a munkanélküliség egész tartamára legalább a létminimumot biztosító segélyeket, a biztosítás célja megvalósítatlan marad, ellenkező esetben pedig rendkívül drága és munkakerülésre csábít. A magyar kormány tehát az 1930-as években bekövetkezett gazdasági válság idején a helyesebbnek látszó megoldást választotta, amikor a tömeges munkanélküliséget *munkaalkalmak teremtetésével*, nagyarányú közmunkák elrendelésével igyekezett leküzdni. Ez igen hatásos védelem, de egymagában nem elég. Szükség van olyan *nemzeti munkaszervezetre*, amely állandóan figyelemmel kíséri a munkapiacra jelentkező keresletet és kínálatot, pályaválasztási tanácsadással, munkaközvetítéssel, más munkakörökre átképzéssel jótékonyan és ha kell kényszerítő eszközökkel is oda hat, hogy a munkapiac egyensúlya megóvassék. Mi már ezen a téren is jelentős lépéseket tettünk, aligha lesz túlságosan nehéz feladat a nálunk, valamint külföldön tett intézkedések hatásának állandó figyelemmel kíséréssel munkaszervezési berendezéseinket tökéletes szintre emelni.

A nemzeti munka tökéletes megszervezése esetében sem nélkülözhető azonban a munkanélküliség esetére szóló biztosítás. Átmeneti, rövidebb-hosszabb ideig tartó munkanélküliség ugyanis ebben az esetben sem küszöbölhető ki teljesen. *Ezt a kockázatot biztosítással kell fedezni*, ami nem lehet túlságosan költséges, ha a segélyezés a munkapiac helyes megszervezése következtében csak aránylag rövid ideig tart és azonnal megvonható, ha a segélyezett a hatósági közvetítést vagy az egyéb felkínált, képzettségének és képességeinek megfelelő munkalehetőséget, illetve a más munkára átképzés igénybevételét visszautasítja. Első feladat tehát a nemzeti munka gondos megszervezése, utána pedig feltétlenül szükséges a munkanélküliség esetére szóló biztosítás bevezetése.

A társadalombiztosítás többi ágát a magyar törvényhozás már régen életbe léptette, köztük a betegségi biztosítás 50 éves múltra tekinthet vissza, tehát alig tíz évvel fiatalabb, mint az Európában úttörő német betegségi biztosítás. *Valljuk be őszin-*

tén, hogy társadalombiztosításunk nem népszerű. Igen sok a jogos kifogás, de még több a könnyelmű, a szociális kérdésekben teljes járatlanságra valló kritika. Céltalan és felesleges ez utóbbiakkal vitába bocsátkozni, de hiba lenne a valódi hiányokra rá nem mutatni és nem teljes erővel azok kiküszöbölésére törekedni. Ha tehát egyfelől büszkék lehetünk arra, hogy Magyarország a társadalombiztosításnak Európába történt bevezetésénél az úttörők közt szerepelt és egyes területeken – különösen a betegségi biztosításban – a művelt nyugateurópai államokat is túlszárnyalta, másfelől nem szabad elhallgatni a hibákat és tévedéseket sem.

A társadalombiztosítás csak akkor lehet jó és végcélját, a szociális biztonságot csak akkor szolgálja teljes mértékben:

1. ha kiterjed a nemzet minden olyan tagjára, aki gazdasági helyzete következtében a biztosítás szolgáltatásaira rászorult /

2. ha a szolgáltatások olyan mértékűek, hogy a ráutaltság idejére a biztosítottak és eltartásra szoruló családtagjainak legalább az emberhez méltó létminimumot biztosítják;

3. ha az igények elbírálása és kielégítése gyors és egyszerű.

Sajnos, nálunk még a főkövetelmények egyikét sem sikerült a szükséges mértékben megvalósítani. A különböző okok közül csak néhány fontosabbra kívánunk rámutatni.

Amikor a kötelező betegségi és baleseti biztosítást Magyarországon bevezették, az egész világon még a liberális-kapitalista világnézet uralkodott. Csak néhány széles látókörű, szociális érzéstől áthatott, a jövőbe tekintő embernek köszönhető, hogy az akkor uralkodó társadalmi rétegek önző ellenkezését, értetlenségét sikerült leküzdeni és legalább csekély részét megvalósítani azoknak a helyes gondolatoknak, amelyek az úttörő törvényhozókban éltek. A társadalombiztosítás ügye különböző tárcák (kereskedelmi, földművelésügyi, népjóléti, belügyi) között vándorolt, az egyes tárcák féltékenyen vigyáztak a hozzájuk tartozó néprétegek ügyeinek önálló ellátására, holott egyéb európai államokban már régebben felismerték, hogy a szociális kérdéseknek és a velük szorosan kapcsolatos közegészségügyi kérdéseknek olyan általános, minden társadalmi rétegre egyaránt kiterjedő jelentőségük van, hogy azokat célszerűen csak egységesen, egyetlen, lehetőleg önálló miniszteri tárca keretében lehet ellátni. Amikor nálunk ebben az irányban is megtörtént az első lépés, a népjóléti minisztérium megszervezése, az is tökéletlen maradt, mert hatásköre a gazdasági munkásokra nem terjedt ki és néhány évi fennállás után, az 1930-as évek pénzügyi válsága miatt ezt a minisztériumot is meg kellett szüntetni.

Egy másik, igen fontos, gátló körülmény volt a félelem attól, hogy valamely biztosítási ág bevezetése vagy a biztosításnak valamely társadalmi rétegre való kiterjesztése a közterhek emelkedése következtében súlyos gazdasági válságnak lesz az előidézője. Ez a fő oka annak, hogy társadalombiztosításunk még mindig nem terjed ki minden arra rászorult társadalmi rétegre és hogy főleg az öregség, rokkantság és halál esetére szóló biztosítás szolgáltatásai ma még távol állanak attól, hogy a létminimumot megadják. Az említett két gátló körülmény együtthatása következtében a következő helyzet keletkezett:

A mezőgazdasági munkásság betegségi biztosítása csak a visszacsatolt felvidéki területen van megvalósítva, illetőleg hatályában fenntartva, míg az ország területének túlnyomó részében a gazdasági munkások nincsenek betegség esetére biztosítva.

A mezőgazdasági munkások baleseti biztosítása a szolgáltatások tekintetében teljesen eltérő az egyéb munkások és alkalmazottak baleseti biztosításától, Sajnos, a szolgáltatások is messze elmaradnak. Ugyanez a helyzet a mezőgazdasági munkások öregségi biztosításában, sőt a mezőgazdasági munkások és özvegyeik csak öregség esetében jogosultak járadékra, korábbi megrokkánás esetében nem, az árvákra pedig a biztosítás hatálya nem terjed ki.

A háztartási alkalmazottak öregség, rokkantság és halál esetére szóló biztosítása még mindig nem lépett hatályba.

Örömmel kell tehát fogadnunk azokat a híreket, hogy a magyar kormány ezeknek a hiányoknak tudatában, azoknak kiküszöbölésére törekszik.

A jövő társadalombiztosításnak felépítésénél azonban nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a magyar társadalombiztosítás hatálya csak munkásokra és alkalmazottakra terjed ki, a szabad pályákon élőkre nem, holott egyes szabad pályáknak a biztosításra utaltságához kétség nem férhet, pl. a kisiparosodó kiskereskedők, a fuvarosok, a kisgazdák stb. A Beveridge-tervben megnyilvánuló angol felfogás éppen abban a vonatkozásban újszerű és meg sem cáfolható, hogy a jelenben senki sem lehet biztos a jövője, felől és ezért a biztosítási kötelezettség hatályát legalább a létminimumig terjedő mértékben minden állampolgárra ki akarja terjeszteni.

Azt az aggodalmat, hogy a társadalombiztosítás terheinek növelése a gazdasági életre válságos lehet* a tények minden vonatkozásban máris megcáfolták. A társadalombiztosítás bevezetése vagy kiterjesztése egyetlen államban, így nálunk sem idézett elő súlyos megrázkódtatásokat, ahhoz a közgazdaság mindig szépen alkalmazkodott. Nálunk az öregségi stfe. biztosítás bevezetése véletlenül arra az időre esett, amikor az egész világon súlyos gazdasági válság ütötte fel a fejét. Senki sem állíthatja jogosan, még kevésbé bizonyíthatja, hogy Magyarország az öregségi biztosítás bevezetése nélkül elkerülte volna a

válságot, de még azt sem, hogy ez a biztosítás a depressziót számbavehetően súlyosbította volna. Amikor a Felvidék és Kárpátalja visszatért, ott jól szervezett társadalombiztosítást találtunk, mely a mezőgazdasági munkásokra is ugyanolyan feltételekkel és mértékben kiterjedt, mint az egyéb munkásokra. A magyar törvények hatályba lépése után sem szüntettük meg a mezőgazdasági munkások betegségi biztosítását, de hogy ez különösebb nehézségekkel járna, arról nincs tudomásunk. *A magyar gazdasági élet tehát máris ismételten bebizonyította rugalmasságát és a szociális reformokhoz való alkalmazkodóképességét.*

A magyar társadalombiztosítás harmadik súlyos tehertétele és egyúttal a legtöbb hiba forrása az, hogy amikor azt a gazdasági következményektől aggódva, az ellenkezés és megnemértés Scylláin és Charybdisein átvérgődve részletekben bevezettük, a szükséges statisztikai és egyéb tapasztalati adatok hiányában *kénytelenek voltunk a már rendelkezésre álló külföldi adatokra és példákra támaszkodni.* Igyekeztünk ugyan számos vonatkozásban a külföldieknél is szociálisabb és humánusabb intézkedéseket bevezetni, de *öntudatlanul átvettük a külföldi biztosítások súlyos tévedéseit és hibáit is.* Ezeket pedig főképen abban találjuk, hogy a szolgáltatások és az ellenszolgáltatások feltétlenül szükséges biztosításmatematikai egyensúlyának elérése érdekében nélkülözhetetlennek tekintettük, hogy az egyes biztosítottaknak adott készpénzszolgáltatások *lehetőleg fülérnyi pontossággal összhangban álljanak az érdekelt egyének keresetével és az utánuk kirótt járulékokkal.* Ennek a törekvésnek eredménye a biztosítottaknak mind a járulékkivetés, mind a segélyezés szempontjából 10-12 napibérosztályba sorozása, a munkabér-változások pontos és szigorú figyelemmel kísérése, nyilvántartása, a kínos ügyelés arra, hogy a *biztosítási járulékok minden egyes munkás után hétről-hétre pontosan a megfelelő bérhéten elért keresete alapján rovasanak ki,* a betegségi biztosítási táppénz összege szigorúan bizonyos bérfizetési héten elért keresethez igazodjék és amikor a nyugdíjszerű járadékok kiszámítására sor kerül, *a biztosítottak biztosítása egész tartama alatt esetleg hétről-hétre változó keresetét, hetenkint külön-külön kell figyelembe venni.* Minthogy a bejelentések pontos teljesítése körül mindig és mindenhol történnek hibák, elkerülhetetlen a nyomozások, vizsgálatok, helyszíni eljárások, viták és perek tömege, ami nemcsak rendkívül terjedelmes adminisztrációs apparátust igényel, hanem a társadalombiztosítást a közönség előtt ellenszenvenessé is teszi, sőt a segélyek gyors kiszolgáltatását is rendkívül késlelteti. A bejelentések legpontosabb teljesítése esetében is óriási az a feladat, amely a jelenleg hatályban levő jogszabályok következtében a biztosítás ügyvitelére hárul, amiért az a legnagyobb erőfeszítéssel sem lehet gyors és pontos.

Azt, hogy a közteherviselésnél és az annak ellenében várható *közszolgáltatásoknál nem lehet a kereskedelmi elvet, a szolgáltatás és ellenszolgáltatás szigorú egyensúlyának követelményét alkalmazni,* a társadalombiztosítás terén kívül mindenki egyszerűnek és természetesnek találja. Mindenki magától értetődőnek tartja például, hogyha csekély adót fizet is valaki, a legtöbb adót fizetővel egyenlő joga van arra, hogy az állam megvédje személy- és vagyónbiztonságát, igazságot szolgáltatson neki, lehetővé tegye a gyors, kényelmes közlekedést, továbbítsa postáját stb. Még a betegségi biztosításban is természetes, hogy a biztosított akár a legalacsonyabb, akár a legmagasabb napibérosztályban van biztosítva, ugyanazokat a *természetbeni* szolgáltatásokat, orvosi kezelést, gyógyszereket, kórházi ápolást stb. kapja. Miért kell a pénzbeli szolgáltatásoknál olyan szigorúan ragaszkodni ahhoz, hogy azok minden biztosítottnál a lehető legnagyobb pontossággal a fizetett járulékokhoz igazodjanak? Ha nem is alkalmazhatnánk az angol biztonsági tervezetnek azt az elvét, hogy minden biztosítottnak egyenlő összegű pénzbeli segélyeket adjunk, mégis ezen a téren lényeges egyszerűsítést lehetne elérni.

Mind a három, fentebb említett hibaforrás közrehatott a *biztosítási kötelezettség rendkívül körülményes és bonyolult szabályozására, a mentesítési lehetőségek légióival,* ami a magyar társadalombiztosításnak ugyancsak súlyos tehertétele. Előmozdította az ezen a téren uralkodó zavart, hogy az egyes társadalmi rétegek biztosítási kötelezettség alá vonása, valamint az egyes biztosítási ágak is más-más időpontokban, többéves megszakításokkal léptek hatályba. Eredménye, hogy a biztosítási kötelezettség alóli mentességek *mások* a betegségi, *mások* a baleseti, *mások* az öregségi stb. biztosításban, de minden ágban éppen elég nagy a számuk aszerint, hogy az adott időpontban a különböző érdekkörök-höz tartozó széthúzó erők befolyásukat milyen mértékben érvényesíthették. A sok mentesítési lehetőség közül a szellemi munkásoknál a biztosítási kötelezettséget megszüntető *bérhatár,* amely ismét *más* a betegségi és *más* az öregségi biztosításban, bizonyára nem azon az elgondoláson alapult, hogy a bérhatárt meghaladó egy fillér kereset már minden lehetőséget megad arra, hogy a szellemi munkás minden kockázatáról a saját anyagi erejéből gondoskodhassak és mindegy, hogy a bérhatár alá eső alkalmazott nő-e vagy férfit és öt-hat gyermeke van.

Ha már gyermekekről szólunk, nem érdektelen megemlíteni, ami egyébként a körülményességre és bonyolultságra vonatkozó állításainkat is igazolja, hogy a gyermekeknek a szolgáltatásokhoz való joga minden biztosítási ágban másként, sőt egyedül az öregségi, rokkantsági és halál esetére szóló biztosítási ágon belül is kétféleképpen van szabályozva. Külön tanulmányt igényel, hogy az egyes ágakban a gyer-

mekek hány éves korukig jogosultak feltétel nélkül és hány éves életkorukig feltételhez kötötten a szolgáltatásokra.

Ha a magyar társadalombiztosítás hiányait és tévedéseit feltárjuk annak érdekében, hogy azokat a mai szociálpolitika követelményeinek megfelelően megjavítsuk, súlyos hiba lenne, ha egy olyan rendkívül fontos, de éppen olyan kényes kérdést nem érintenénk, mint a társadalombiztosítási *orvosi szolgálat* kérdését. A magyar betegségi biztosítás alapelvei, szolgáltatásainak feltételei, az idevonatkozó jogszabályok anya-, csecsemővédelmi és általános családvédelmi intézkedései, a kiváló teljesítményű kórházakban ellátott s az orvostudomány legmagasabb színvonalán álló kezelés és ápolás valóban mintaszorúék. *Mégis, a legtöbb kifogás és panasz a betegségi biztosítás ellen hangzik el*, nemcsak az adminisztráció fentebb említett bonyolult volta miatt, hanem igen nagy mértékben azért is, mert a leggyakrabban szükségessé váló ambuláns, rendelőtintézet és házi orvosi kezelés nem kielégítő. A betegek állandóan arról panaszkodnak, hogy az orvosi, várószobák és rendelőhelyiségek túlszűfoltak, csak futólagos megvizsgálásban és kezelésben részesülnek és főleg hogy az orvosoknak a biztosítottakkal szemben tanúsított figyelmessége és modora távol áll attól, amelyet fizető magánbetegekkel szemben tanúsítanak. Az orvosok viszont panaszkodnak betegek türelmetlenségére, a fizető páciensekét messze túlhaladó igényességükre, munkabírásukat jóval meghaladó túlterheltségükre, és ezzel arányban nem álló javadalmazásukra. Minthogy mindkét táborból egyhangúan ezeket a kifogásokat halljuk, több mint valószínű, hogy mindkét félnek igaza van, tehát a hibák főforrása sem a biztosítottakban, sem az orvosokban, hanem magában az orvosi ellátás rendszerében rejlik. A rendszer hiányait a magyar kormány is szerencsésen felismerte és ezért küldött ki miniszteri biztost az OTI-hoz a betegellátásnak a korszerű követelményeknek megfelelő megszervezésére.

A magunk részéről e cikk keretében csak néhány gondolatot kívánunk a társadalombiztosítási orvoskérdés szakértőinek megfontolásába ajánlani.

Látjuk, hogy a kisebb betegségi biztosító intézeteknél, mint az államvasutak, a posta, a postatakarékpénztár, a dohányjövődék stb. betegségi biztosító intézeteinél, valamint az OTI vállalati pénztárainál, amelyekben egymáshoz hasonló társadalmi réteghez tartozó biztosítottak tömörülnek, a betegségi ellátás terén sokkal kevesebb panasz hanglik el, az orvos és a beteg közötti viszony is közvetlenebb, bizalmasabb. Nem lehetne-e a nagy városokban a betegségi biztosításban a centralizáció és a decentralizáció elvét egészségesen akként összeegyeztetni, hogy az orvosi rendelőtintézetek és szakorvosok számának szaporításával egy-egy rendelőtintézet köré lehetőleg azonos társadalmi réteghez tartozó biztosítottak csoportosuljanak. Az orvosi tudomány haladása amúgy is az orvosi képzettség differenciálódását vonja maga után, minden komolyabb, tartósabb betegség esetében tehát szakkezelésre van szükség. Ezzel az egyes körzeti kezelőorvosokra háruló túlterheltség csökkenthető és a betegek bizalma emelhető lenne. További tennivaló – amelyre Keleti József is rámutat¹ – az orvosokra háruló munkafeladatok arányos megosztása, a felesleges adminisztrációs munkáktól való tehermentesítése és – tegyük hozzá-a főiskolát végzett állami tisztviselőknek megfelelő állásokra történő kinevezése és előléptetése útján *munkaerejüknek csak társadalombiztosítási feladatokhoz való kötése*. Tudjuk, hogy az orvosok többsége bizonyos lelki válságot él át, amikor mint a tisztviselő vagy a katona lemond a „szabad pálya” kereseti és vagyonszerzési lehetőségeiről és olyan tisztviselőorvosi állást vállal, mely a magánpraxist kizárja. A szociális fejlődés elkerülhetetlenül maga után vonja, hogy az orvosi szolgálat már nem lehet magánvétekenység, adás-vétel tárgya, hanem egyike a legfontosabb közfunkcióknak. Ismét utalunk Keleti József cikkére, melynek bevezető sorai a következők: „A szociális állam keretében az egészség teljesen elveszti magánérdekjellegét és olyan közüggyé válik, melyre nézve az egészségügyi törvények és a társadalombiztosítás szabályai az irányadók.” Ebben az irányban az útnak legalább felét már minden állam megtette és bizonyos, hogy az orvosokban ma még lázadó, a múlt kedves emlékeiből táplált szabadságvágyat a megváltozott hivatás átérzése le fogja győzni.

Az elmondottakkal igyekeztünk vázlatos képét adni a magyar társadalombiztosítás mai helyzetének. Amikor a hiányokat és tévedéseket feltártuk, ezt nem ezért tettük, hogy azoknak áldozatos munkáját lebecsüljük, akik a magyar társadalombiztosítás úttörői voltak, hanem hogy felismerjük annak elkerülhetetlen szükségét, hogy *a magyar nemzet szociális biztonságát a társadalombiztosítás új, korszerű alapokra fektetésével feltétlenül meg kell óvniunk*. Nézetünk szerint nem helytálló az az ellenvetés, hogy a most folyó és tetőpontjához közeledő világháború ideje erre nem alkalmas, mert éppen most van a végső ideje annak, hogy szociális téren teljesen felvértezten tekinthessünk a ránk váró nagy feladatok elé. Az, hogy az angolok a Beveridge-tervet egyelőre levették a napirendről, ne legyen követendő példa, mert nem tudjuk milyen árat lesznek kénytelenek ezért fizetni. Inkább kövessük szövetségeseink példáját, akik páratlan erőfeszítéseik és megpróbáltatásaik ellenére is a legnagyobb súlyt vetik társadalombiztosításuk megreformálására. Természetes, hogy amíg a háborús viszonyok következtében véglegesen kialakult árak és bérek még nincse-

¹ *Szociális Szemle*, 1943 február.

nek, a létminimumot biztosító szolgáltatásokat összegszerűen véglegesen nem lehet megállapítani, de ez nem lehet akadálya az alapok lefektetésének és a keretek felépítésének.

Ha a magyar társadalombiztosítást a valódi szociális biztonság tartópillérévé akarjuk tenni – és kétségtelenül ez minden illetékes tényező őszinte vágya – azt alapjától kezdődően újra kell felépíteni, mert – amint láttuk – a magyar társadalombiztosítás hiányainak és népszerűtlenségének főképpen az az oka, hogy *már első elindulásakor hibás alapokra fektették*. Nem használ tehát semmit tovább folytatni azt a toldást-foltozást, ami a társadalombiztosítási Jogszabályokon már évtizedek óta folyik és végeredményben olyan jogi útvesztő keletkezett, amelyben magukat nemhogy a biztosítottak, de a képzett jogászok sem ismerik ki. Teljesen új, *egységes*, a mi szociális követelményekhez mért *társadalombiztosítási törvényt* kell tehát létrehozunk. Ennek megteremtéséhez a következő gondolatokat ajánljuk megfontolásra:

1. A biztosítási *kötelezettség kiterjesztése* a biztosítás szolgáltatásaira ráutalt minden állampolgárra. Legegyszerűbb és legteljesebb az általános népbiztosítás, de ha ez még nem lenne megvalósítható, akkor is az *összes munkásokon és alkalmazottakon kívül* be kell vonni a biztosításba azokat az egyéb foglalkozást űzőket is, *akiknek anyagi helyzete védelemre szorul*.

2. A biztosítási kötelezettség alóli *mentességek lehetőségének teljes megszüntetése* vagy – ami máris tökéletlenebb megoldás lenne – a legszűkebb körre korlátozása. Természetes, hogy ez nem zárna ki, Jhogy bárki kiegészítő biztosítás vagy külön jogszabályok alapján a biztosítás szolgáltatásait meghaladó szolgáltatásban részesülhessen.

3. A *járulékfizetésnek teljesen új, egyszerű alapokra fektetése és szakítás a rendkívül nehézkes napi-bérosztály-rendszerrel*. Legegyszerűbbnek mutatkozik a Franciaországban bevezetett az a rendszer, amelyben a biztosítási járulékokat munkásoknál és egyéb alkalmazottaknál a foglalkoztató munkaadók által havonként kifizetett teljes munkabérosszeg alapján – tehát nem egyéneként külön-külön – róják ki. Szabadfoglalkozást folytató biztosítottak és néhány, az általános rendszerbe könnyen be nem illeszhető munkáscsoport meghatározott összegek közül választható tételben fizethetnék járulékaikat.

4. Nagyon komoly megfontolást igényel az a kérdés, hogy a társadalombiztosítás kiterjesztése és a szolgáltatásoknak a nélkülözhetetlen létminimum szintjére emelésével járó több kiadásokat egyedül a biztosítási járulékokból fedezni nem lehet, a *többletköltséget tehát más forrásokból kell előteremteni*. A legújabb angol terv szerint a költségek felét az állam közadókából fedezné. Ez elismerése annak az igazságnak, hogy a szociális biztonság nemcsak a

munkások és a munkaadók érdeke, hanem *az egész nemzet nélkülözhetetlen szükséglete*. Ennek az elvnek csiráit már a magyar társadalombiztosításban is feltalálhatjuk, amikor a törvények a biztosítás bevételeit állami hozzájárulásokkal rendelték kiegészíteni. Anglia azonban fejlett, progresszív jövedelmi adórendszerével, amelyet a mindenkori szükségletnek megfelelő mértékre át lehet állítani, ilyen irányú kötelezettségeinek könnyebben megfelelehet, mint a sokkal gyengébb Magyarország. Nekünk tehát egyelőre kevésbé igazságos adóztatási módszerekhez kellene folyamodnunk, mint az általános forgalmi adó vagy a termelvények mérsékelt felára, csak be kell látnunk, hogy az *elérni kívánt cél minden áldozatot megér*. Nem szabad szem elől téveszteni azt sem, hogy a társadalombiztosítás teljes kiépítése következtében a közjótékonyosság, szegénységélyezés feleslegessé válnék, tehát az erre a célra igénybevett jövedelmi források is a biztosítási szolgáltatások fedezésére fordíthatók.

5. *A biztosítás szolgáltatásai és a járulékfizetés összegei között ma uralkodó szoros összefüggést meg kell szüntetni*. Mindenekelőtt meg kell állapítani a létminimumot az egyénre és a családtagokra és *legalább* annyit kell adni akár átmeneti, akár végleges keresésképtelenség esetében. Ez a betegségi biztosításban nagymértékű több kiadással nem járhat, inkább a 12 napibérosztály szerint jelenleg adott pénzbeli szolgáltatások átlagosítását, kevesebb osztályba összevonását tenné szükségessé. Több kiadás – de a szociális igazság által megkövetelt kiadás – abból keletkeznék, hogy a betegség esetében járó összes segélyeket akkor is meg kellene adni, amikor a biztosított önhibáján kívül munka nélkül van, betegségé tehát a járulékfizetési időt követő, jelenleg maximálisan három hétben megszabott határidőn túl következett be, de főképpen abból, hogy a baleseti, valamint az öregségi, rokkantsági és haláleseti biztosításban is minden rászorultnak meg kellene adni a várakozási időre és a fizetett járulékokra tekintet nélküli legalább azt az összeget, amely legegységesebb szükségleteinek fedezésére elégséges. Az öregségi stb. biztosítás problémáival külön cikkben is foglalkozni kívánunk, azért e helyen csak azt említjük meg, hogy a tiszta kapitalista elgondoláson alapuló várományfedezeti rendszer, mely ezt a biztosítást akként építette fel, hogy csak 30-40 év eltelté után ad a létfenntartás tekintetében számbajövő szolgáltatást és alapfeltétele a pénz vásárló erejének állandósága, ma már nem látszik tovább fenntarthatónak, legalábbis kiegészítésre szorul. Még inkább áll ez a mezőgazdasági öregségi biztosításra. A baleseti biztosítás külön problémái messze vezetnének, talán lesz még alkalmunk azokra is kitérni.

6. A felvetett gondolatok mindegyike a biztosítás ügyvitelének egyszerűsítését és meggyorsítását is szolgálja. Ez a társadalombiztosítás egyik sarka-

latos problémája, mert a legtokéletesebb szolgáltatásokkal is csak akkor lehet a szociális célt elérni, ha a biztosított azokat akkor, amikor igénybevételekre rászorul, azonnal meg is kaphatja. E téren máris sok egészséges gondolat jelentkezett, megzívlelésre érdemes külföldi példákat is találunk.

7. Utoljára említjük meg, bár jelentőségénél fogva első helyre kívánkozik a *társadalombiztosításnak egy kézbe való összpontosítása*. Be kell látnunk, hogy a szociális biztonság kérdésének megoldása az egész nemzetet egységesen érdeklő, életbevágóan fontos, a magyar nemzet közeli és távoli jövőjére döntő jelentőségű feladat, amelyet tehát egységes elgondolással, módszerekkel és eszközökkel kell megoldani. Ha anyagi erőnk nem engedné meg, hogy külföldi példákra önálló szociális és egészségügyi minisztériumot létesítsünk, szinte mindegy, hogy ezt az ügykört a meglévő minisztériumok közül melyiknek hatáskörébe utalják, a fő csak az, hogy a társadalombiztosítás irányítása és felügyelete egy kézben összpontosuljon. Be kell látnunk, hogy a mezőgazdasági munkásság biztosítása nem osztályérdek, hanem egységes nemzeti érdek, annál is inkább, mert a mezőgazdasági munkásság tekintélyes hányada váltakozva az iparforgalomban is foglalkoztatva van. Nagyon meg kell fontolnunk tehát azt a kérdést,

hogy az *összes külföldi példák ellenére* tovább járhatunk-e azon az úton, amelyre léptünk, hogy a mezőgazdasági munkásság biztosításában teljesen külön elveket követünk, őket más biztosítottaktól elkülönítetten kezeljük, holott legegyszerűbb létezésükre, biztosításra utaltságuk semmi lényeges vonásban nem különbözik más dolgozó emberekéitől. Rámutatunk arra, hogy a betegségi biztosításban elképzelhető az egészséges decentralizáció, de csak a segélyek közvetlen szolgáltatása tekintetében. De nem felesleges és káros fényezés-e egyes biztosítási ágak ellátására három nagy biztosító intézetet és ezeken felül még több tucatnyi külön teherviselőt fenntartani?

Tanulmányunkban igyekeztünk rámutatni arra, hogy Magyarországnak létérdeke felismerni a társadalombiztosítás új alapokra fektetésének szükségét, feltárva a hiányokat és azok vélt okait. Gondolatokat vázoltunk fel, amelyek a kérdés egészséges megoldására termékenyítően hathatnának. Hangot adtunk olyan gondolatoknak is, amelyek ellenzést válthatnak ki, de célunk nem a támadás vagy ócsárlás volt, hanem a mindnyájunkat egyformán érdeklő társadalmi rend megóvása, az egységes, mindenkit kielégítő magyar jövő, az Összefogás ennek megteremtésére.

S Z O C I Á L I S F I G Y E L Ő

GAZDASÁGI ÉLETÜNK A MAGYAR NEMZETI BANK JELENTÉSÉNEK TÜKRÉBEN

A Magyar Nemzeti Bank főtanácsának jelentése ez évben is szinte teljesen mondható. Világosan áttekinthető képét adja hazánk gazdasági helyzetének, egyben tanulságos összefoglalását az elmúlt esztendő gazdasági erőfeszítéseinek. A sok statisztikai táblával és grafikonnal ellátott könyvet áttanulmányozva, meglepődve állapíthatjuk meg, hogy az elmúlt évben milyen sok, nagy horderejű gazdasági eseményben volt részünk. Az eseményeknek azonban közös jellemzője, hogy gazdasági életünknek a háború a döntő meghatározója, mellette minden más tényező befolyása eltörpül. Nemcsak nálunk, de mindenütt az egész világon a szédületesen emelkedő hadiszükségletnek döntő fontossága irányítja a gazdasági életet. A háború eseményeinek következtében földünk gyakorlatilag négy nagy gazdasági térségre bomlott, amelyek között, úgyszólván, minden gazdasági kapcsolat megszűnt: 1. a német hegemonia alá került európai kontinens; 2. a japán befolyás alatt álló Kelet-Azsia; 3. a korábban is elszigetelt Szovjetbirodalom és 4. az angol-szász hatalmak által ellenőrzött többi földrész. A háború azonban e nagy egységek mindegyikénél nagyjában ugyanolyan jellegű gazdasági jelenségeket váltott ki, ugyanolyan problémák megoldását kívánja. £ problémák közül mindenütt az anyag és a munkaerő hiánya a legnagyobb.

Ennek természetes következménye a nélkülözhető szükségletek kielégítését szolgáló termelés háttérbeszorítása, aminek gazdasági hatását fokozza az általános foglalkoztatottság és a kereseti viszonyok javulása nyomán a vásárlóerő megnagyobbodása. Ez az árubeszerzési nehézségekkel kapcsolatban arra vezetett, hogy azokban a rétegekben, amelyek a bankbetét formájában jelentkező takarékoskodás gazdasági fokára nem jutottak, feleslegeiket készpénzben tartják, így a pénz értékcsökkenését és az ezzel korrelációban lévő bankjegyforgalom magaságát fokozzák.

A Nemzeti Bank jelentésének ez a legszembe-tűnőbb része érdekes szociális körülményre is rámutat. Ugyanis a vásárlóerő említett növekedése elsősorban a munkabérek, kisipari és mezőgazdasági kereseti lehetőségek emelkedésének eredménye, ami a jövedelemeloszlásban az alsó néprétegek javára örvendetes változást hozott.

Hazánk gazdasági életének második nagy szembe-tűnő jelensége az állami költségvetés kereteinek igen nagyfokú bővülése. A közigazgatás és üzemek kiadásai 30%-kál, bevételei 31%-kál növekedtek. A költségvetési hiány 200 millió pengőre emelkedett az előző évi 174 millió pengővel és az azt megelőző évi 48 millió pengővel szemben. Megjegyzendő, hogy a költségvetés nem foglalja magában a hadviseléssel és hadfelszereléssel kapcsolatos kiadásokat. A főtanács jelentése számol a költségvetésben felvett kiadások további emelkedésével, valamint a költségvetésen kívül kezelt hadfelszerelési

kiadások növekedésével, amelyeknek fedezetére közelebből meg nem jelölt új adók bevezetését jelzi a Nemzeti Bank jelentése.

Nagyjelentőségű tétel a Nemzeti Bank mérlegének harmadik pontja a „Leszámított váltók, közraktári jegyek és értékpapírok” cím alatt felvett tétel. Ez 2107 millió pengőt mutat, szemben az előző évi 1196 és az azt megelőző évi 710 millióval. A számadatok első pillanatra azt mutatnák, hogy a kereskedelmi élet vette igénybe ilyen nagy mértékben a legfőbb hitelforrást. De ha a leszámítási állomány mélyére tekintünk, ellenkezőjét tapasztalhatjuk, minthogy a fenti állományból 941 millió esik a leszámított állampapírokra, 428 millió a Magyar Pénz- és Tőkepiac szabályozására alakult Intézet által és 110 millió az Ipari Munkaszervező Intézet által benyújtott váltókra. Vagyis az egész leszámítási állomány több mint 70%-át tették ki ezek a tételek. A nagy eltolódás legjobban megnyilatkozik akkor, ha az utolsó békeév mérlegét, az 1938 december 31-iki állományt nézzük. Itt a leszámított állampapírok és az Ipari Munkaszervező Intézet által benyújtott tételek még csak 22%-ot tettek ki, holott a Piacszabályozó Intézet ekkor még nem működött. Így látjuk tehát, hogy leszámítási állományunkban egyre kevesebb a normális áruüzletről eredő váltó. Ezek között is csak igen kevés van olyan, amelyek kereskedelmi váltóknak tekinthetők, túlnyomórészt a pénzügyi intézetek által nyújtott elfogadvány – hitel a váltók alapja.

Az államnak pénzügyi téren hatalmas feladatot jelent B példátlan nagyarányú háborús szükséglet előteremtése, mégpedig lehetőleg anélkül, hogy ez inflációra vezessen. E feladat nagyságát mutatja az a tény is, hogy a szigorúan vett hadikiadások a háborúban résztvevő legtöbb államnál a megduzzadt költségvetés négyötödénél is többet igényelnek és a nemzeti jövedelem a maga teljes egészében sem elegendő az állam és a magánfogyasztás kiadásainak fedezésére, ami a meglévő tőkejavaknak különböző formákban való felhasználását teszi szükségessé. Ez legszembetűnőbben háborús kölcsönök igénybevételeiben, külföldi tőkék felhasználásában, a felújítási, karbantartási, beruházási szükségletek kielégítésének elhalasztásában jelentkezik.

A jelentés szerint az állam az év folyamán összesen 1343 millió pengő összegű hitelt vett igénybe.

Nem kevésbé érdekes eltolódások mutatkoznak deviza-gazdálkodásunk terén. Egész külforgalmunk értéke 1875 millió pengőre emelkedett az előző időszak 1115 millió pengő forgalmával szemben.

Gazdasági (költségtétel emelkedése) és szociális hatása folytán megemlítjük még a munkabérpótlék 30%-ra való felemelését, a gyermeknevelési pótlék felemelését és katonai szolgálatot teljesítő munkásokra való kiterjesztését, a családi pótlék felemelését és a háborús többletmunka díjazásaként bevezetett külön-munka-átalányt, a hadi segélynek és a honvédelmi gondozottak járadékának felemelését.

Végül nem érdektelen még összehasonlítani a mérleg nyereség- és veszteségszámlájának személyzeti kiadások című tételét, amely 1942-ben 18,250.000.- pengőt, 1941-ben 11,690.000.- pengőt és 1940-ben 9,270.000.- pengőt tett ki, vagyis két esztendő alatt a kétszeresére emelkedett. Ugyanakkor a tiszta nyereség összege 1942-ben 4,970.000.- pengő, 1941-ben 4,015.000 pengő és 1940-ben 5,730.000.- pengő volt.

Gazdasági életünknek ezek a főbb eseményei, amelyek a mérleg tanulmányozásánál elének tárulnak. Mellettük számos mozzanat vaá, amelyek kétségtelenül mind fontosak még, de ezeknek kifejtése megbontaná az adott egységes, nagy vonalakban megrajzolt képet. Ezért ezekre most nem térünk ki.

Kondorosi Ádám

MEGGYŐZŐDÉS ÉS KÖZVÉLEMÉNY

Amikor a közvélemény állását vizsgáljuk, nem elég, és sokszor téves utakra vezethet, ha pusztán a nyers eredményekből vonunk le következtetéseket. A kutatónak nem lehet elég a számszerű eredmény, vagy a százalékos arány, tudnia kell azt is, hogy a közösséget alkotó egyesek által nyilvánított vélemény mennyire határozott, tehát *mennyire fakad az egyesek – összegezve pedig - a közösség meggyőződéséből*. A válasz és a meggyőződés közötti eltérésnek igen sok oka lehet. Annak belátásához, hogy a meggyőződés és a leírt „vélemény” mennyire eltávolodhat egymástól, elég csak arra gondolni, hogy a kérdés félreértése, a helyzetnek pontatlan ismerete, az előfeltételek tisztázatlansága és számos külső vagy belső lélektani hatás igen változatos módon alakíthatja az adott választ.

Ennek a jelenségnek hatását vizsgáltuk a *dr. Horváth Barna* kolozsvári egyetemi professzor által tartott *közvéleménykutatási kísérleteken* is és az ilyen alapon kapott eredményt szándékozom az alábbiakban nagyjából ismertetni.

A kísérleten minden résztvevő nyomtatott kérdőívet kapott. Ennek első oldalán „^4” táblázat foglalt helyet 16 ponttal. E táblázat a legerősebb véleményről („Olyan mélyen gyökerező véleményem, amelyet életemmel és véremmel is kész vagyok bármikor tanúsítani és megvallani”) *a véleményerősség változatos skáláját adja* egészen a „fogalmam sincs a dologról” határozott állásfoglalásáig. Az egyes – később következő – kérdések mellett tehát a válaszoló rögtön feltűntethette azt is, hogy az adott vélemény mennyire fakad igaz meggyőződéséből, így pl. *A-5* („megfontolt és indokolt véleményem”), vagy *A-13* („nehézemre esik véleményt mondani”), esetleg *A-9* „fogadni mernék rá”.

Mint az érzelmi reakció – milyen hatással volt rám a kérdés? – eredményeit, a vélemény erősségére vonatkozóan összegyűlt adatokat is a következő négy kérdésre dolgoztam fel részletesen:

1. Helyesli-e a lehetőleg széleskörű egyetemi önkormányzatot (autonómiát)? (Igen – nem).

2. Ki volt Ady? (Tíz válaszlehetőséggel.)

3. Milyen a Bartók-muzsika? (Tíz válaszlehetőséggel.)

4. Elfogadja-e azt a véleményt, hogy a jog egyszerűen az, amit a hatalom előír? (Igen-nem).

Mindenekelőtt azt lesz talán szükséges ismertetni, hogy a vélemény erősségére vonatkozóan az 1 kérdésnél összesen 98, a 2-nál 208, a 3-nál 143, a 4-nel pedig 45, mind *a négy kérdésre tehát összesen 494 jelzést találtunk*.

Hogyan oszlanak ezek meg most már az egyes fokozatok között?

Az *első kérdésnél* a 14 tagból álló legnagyobb csoport (14,28%) csak „megkockáztatja a vélekedést”, a következő legnagyobb (13 tagú, 13,26%) „megfontolt és megindokolt” véleményét nyilvánítja, míg 7-en (7,14%) „életükkel és vérükkel is” készek válaszukat megvallani. Egy résztvevő (1,02%) „nem tud magának véleményt alkotni”, 8-nak pedig (8,16%) „fogalma sincs a dologról”.

Az *Ady irodalmi megítélésére* vonatkozó második kérdésnél a meggyőződés foka már sokkal inkább megoszlik, a legnagyobb – 47 tagú – csoport (22,59%) „kialakult véleményét” jegyezte fel, a következő csoport – az *A-4-re* és az *A-6-ra* hivatkozók 24-24-en (11,53-11,53%) – „érvek és ellenérvek alapos mérlegelése után „leszűrt”, illetőleg „megállapodott”, véleményt adtak, a harmadik – 22 tagú – csoport (10,86%) „megfontolt véleményének” adott kifejezést.

Ennél a kérdésnél 14 szavazónak (6.73%) „nehezére esett” véleményt mondani.

A harmadik kérdésre adott válaszok – a jelzések szerint – kevésbé határozottak. Igaz ugyan, hogy 22-en erre is „kialakult”, 12-en pedig „megállapodott” véleményük alapján válaszoltak (15.39 ill. 8.38%), de 17-en csak „megkockáztatták a vélekedést” (11.81%), 14-en pedig csak „sejtelmük, érzésük” alapján töltötték ki a választ, 12 kérdezettnek pedig (8.39%) „nincs véleménye”.

A legkevésbé, de ugyanakkor a legegyszerűbb véleményerősségi jelzést a negyedik kérdésnél találtunk. A feljegyzőknek majdnem a fele (46.66%) a leghatározottabb, az utána következő csoport pedig a B-2-ben megadott fokon hajlandó véleményét „életével és vérével”, illetve „tettekkel” is tanúsítani és megvallani.

A táblázaton feltüntetett véleményerősségi fokozatok között körülbelül a 7. ponttal fejeződik be a megbízható vélemények sora, s a 8-16. alattiak már bizonytalanok. Ebből következően arra az eredményre jutunk, hogy az 1 kérdésre 55.10% megbízható – 44.89% bizonytalan; a 2-ra 64-88% megbízható – 35.09% bizonytalan; a 3-ra 46.15% megbízható – 53.48% bizonytalan, végül a 4 kérdésre 95.55% megbízható és 4.44% bizonytalan választ adtak a véleményezőik.

Befejezésül még *összevontan* is kimutathatjuk, hogy a négy vizsgált kérdésben milyen arány van a megbízható és a bizonytalan válaszok között. *Megebízható* az autonómia kérdésében 54 (55.10%), Adynál 135 (64.88%), Bartóknál 66 (46.15%) és a jognál 43 (95.55%); összesen 298 szavazat. *Megebízhatatlan* ezzel szemben az 1 kérdésnél 44 (44.89%), a 2-nál 73 (35.09%), a 3-nál 77 (53.48%), a 4-nél pedig 2 (4.44%)3.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a vélemény erősségét feltüntető *valamennyi szavazónak* (494) mintegy *kétharmad része* (60.30%-a) *megebízható* véleményt adott és körülbelül csak *egyharmad rész* (39-70%) a többkevesébbé *bizonytalanul* válaszoló csoportja.

Buday Árpád

A MAGYAR ÉS A KÜLFÖLDI TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁS

Nem tagadjuk és nem is tagadhatjuk, hogy társadalombiztosításunk szervezete, működése nem kielégítő, az a mai kor szociális követelményeinek nem felel meg. Mezőgazdasági biztosításunk még a kezdet kezdetén áll. A társadalombiztosítás ügyvitele mind a betegségi és baleseti, mind az öregségi és rokkantsági biztosításban lassú, nehézkes, a betegek kezelése, ellátása terén sok a panasz, az öregségi biztosítás szolgáltatásai még távol állanak attól, hogy legalább a létminimumot biztosítsák stb.

Célul tűztük ki, hogy a magyar társadalombiztosítás hiányait feltárjuk, rámutatunk azok kiküszöbölésének szükségességére és keressük azokat a módokat és lehetőségeket, amelyek társadalombiztosításunk megjavítására és a mai szociális követelményeknek megfelelő szintre emelésére alkalmasak.

Amikor azonban tárgyilagos bírálatral és javaslatokkal lépünk a nyilvánosság elé, rá kell mutatnunk arra is, hogy nincs egyetlen olyan állam sem, amelynek társadalombiztosítását már sikerült volna tökéletes szintre emelni és ahol a mieinkhez hasonló hiányokat ne észlelnének. Még a társadalombiztosítás úttörői, a németek is elismerik, hogy intézményeik körül még sok a kívánni való, amikor pedig legutóbb az angolok léptek egy új, nagyszabású reformtervezettel a világ elé, különösen szembeszökővé vált, hogy ez az egyébként a műveltség-

nek magas fokán álló állam a társadalombiztosítás terén mennyire elmaradott.

Amikor tehát a magyar társadalombiztosítást bíráljuk, a tárgyilagosság elve megköveteli, hogy az érem másik oldalát is megvilágítsuk.

A magyar társadalombiztosítással szemben hangoztatott elmaradottság vádját történelmi tények cáfolják meg. Ebben az esztendőben lesz hatvan éve annak, hogy a világ legelső törvényét, amely a kötelező betegségi biztosítást bevezette, 1883 június 15-én Németországban kihírdették. Ez a törvény 1884 december elsején lépett életbe. A szociális bajok orvoslására hivatott fenti törvény legelőször Ausztriában talált követőkre, ahol 1888 március 30-ikán hirdették ki a kötelező betegségi biztosítást bevezető osztrák törvényt. Az egész világon a harmadik nemzet, amely a kötelező szociális biztosítás útjára lépett, Magyarország volt, amikor nagy miniszterünk, Baross Gábor 1890 október 15-ikén benyújtotta az „ipari és gyári alkalmazottaknak betegség esetében segélyezéséről” szóló törvényjavaslatát, amely mint az 1891: XIV. törvény vonult be a magyar Corpus Jurisba.

Mennyiben érhet tehát minket az elmaradottság vádja, amikor világviszonylatban a harmadik helyen értünk célhoz s messze mögöttünk futott be Anglia 1911-ben, Oroszország 1912-ben. Franciaország 1928-ban hozta meg a kötelező betegségi biztosítás bevezetéséről szóló törvényét.

Ugyancsak kedvező helyet foglalunk el a baleseti biztosítás bevezetésével is, amely az 1907: XIX. törvény-nyel történt meg. Világviszonylatban az 1925-ből való bányanyugdírbiztosítási törvényünk szintén nem mondható elmaradottnak. Talán csak az öregségi, rokkantsági biztosítási törvényünk késett, de nem szabad elfelejtenünk azt, hogy a legmodernebb államok is csak a világháború után hoztak hasonló törvényeket, az Egyesült Államokban pedig csak 1937-ben vezették azt be.

Szociális biztosítási törvényeinkkel máris igazoltuk azt, hogy a szociális eszmék iránt nemzetünk és kormányfőnk igenis érzékkel bírtak, azokat hamarosan mérlegelték, magukévá tették s igyekeztek a magyar talajnak megfelelő törvényekkel a magyar életet is szociális tartalommal megtölteni.

Lássuk ezek után a második vádat. E szerint a magyar betegségi biztosítás szolgáltatásai messze elmaradnának attól, amit a külföldi betegségi biztosító intézetek nyújtanak. Ahhoz, hogy az összehasonlításra mindenkinek módot adhassunk, előbb nagy vonalaiban meg kell állapítanunk azt, hogy mit kapnak megbetegedés esetében a magyar ipari munkások és magánalkalmazottak s ugyanakkor mit a külföldiek.

A magyar munkavállalók megbetegedés esetében a betegség első napjától kezdve egy éven át, illetőleg a biztosítási viszony egész tartama alatt ingyenes orvosi gyógykezelésben részesülnek, továbbá gyógyszerekben, gyógyvizekben, gyógyászati segédeszközökben. Ezt kapják a családtagok is.

Szükség esetében a biztosítottak egy éven át részestül” hétének ingyenes kórházi és szanatóriumi ápolásban, míg az igényjogosult családtagok egy év alatt csak hat hétig ingyenes kórházi ápolásban.

Keresőképtelenség esetében a biztosítottak a keresőképtelenség negyedik napjától kezdve egy évig részesülnek táppénzben, amelynek összege a munkásoknál az átlagos munkabér 55%-a, a magánalkalmazottnál a javadalmazás 60%-a. Ehhez az összeghez járul még legújában a táppénz pótlék, amelynek összege feleség után a táppénz 5%-a, gyermekek után gyermekenkint a táppénz 2%-a.

Ha a kenyérkereső kórházi ápolásban részesül, otthon maradt családjának féltáppénz jár, továbbá a fent említett táppénzpótlékok teljes összegükben.

Szülés esetében a munkások szülés előtt hat hétig, továbbá szülés után hat hétig segélyben részesülnek, melynek összege egyenlő az I-II. napibérosztályban a kifizetett átlagos munkabér 72%-ával, a III-XII. napibérosztályban az átlagos munkabér 60%-ával. A női magánalkalmazottnál a szülési segély ugyancsak hat hétig jár és egyenlő javadalmazásuk 100%-ával. Hasonlítsuk össze ezeket a segélyeket a külföldön nyújtott segélyekkel.

A társadalombiztosítás mestereinél *Németországban* a Reichsversicherungsordnung szerint csak a biztosítottak részesülnek ingyen gyógyszerekben, a családtagoknak gyógyszer egy évben csak 13 hétig jár s a gyógyszer árának 50%-át a biztosítottnak kell viselnie. Táppénz, kórházi ápolás csak fél évig jár a mi egy évi szolgáltatásunkkal szemben, s csak legújában nyitották meg annak lehetőségét, hogy a pénztárak indokolt esetekben 26 héten túl is segélyezhessék tagjaikat. A táppénz összege egyenlő az átlagos javadalmazás 50%-ával. Táppénzpótlék az eltartott családtagok után a Reichsversicherungsordnung szerint nem jár. A szülészeti és temetkezési segélyek egy színvonalúak a magyar segélyekkel.

Franciaországban a betegsegélyző pénztárak egy éven belül csak fél évig nyújtanak segélyeket. Táppénzt, kórházi ápolást a tagok csak fél évig vehetnek igénybe. A táppénz összege, amely a keresőképtelenségnek csak a 7. napjától jár, a javadalmazás 50%-a. A kórházi ápolási költség 20%-át magának a biztosítottnak kell viselnie, ugyancsak az orvosi és a gyógyszerköltségek 20%-át maguk a biztosítottak teremtik elő.

Angliában ugyancsak 26 hétig jár a táppénz, azonban csak akkor, ha a biztosított az előző évben legalább 26 héten át fizetett járulékot. Kórházi ápolás, rendelőintézeti szakrendelés a biztosítottnak nem jár. Családtagok még orvosi gyógykezelésben, gyógyszerekben sem részesülhetnek. A szülészeti segély munkásoknak, tisztviselőknél egyaránt két fontban (50 P-ben) van megállapítva. Hogyan hasonlítható össze ez az összeg a magyar szülészeti segélyekkel, melynek legmagasabb összege a munkásoknál 369 P, a magántisztviselőknél pedig 1580 P körül mozog.

Olaszországban orvosi gyógykezelés, gyógyszerek évenként legfeljebb 180 napig, táppénz pedig legfeljebb 150 napig (5 hónapig) jár. A táppénz összege egyenlő a munkabér 50%-ával. Táppénzpótlék a családtagok terhének csökkentésére nincs rendszeresítve.

Svájcban, Belgiumban, Svédországban még mindig csak fakultatív alapon működik a betegségi biztosítás. A biztosítás költségét kizárólag a biztosítottak viselik, a pénztárak ezenfelül legfeljebb állami támogatásban részesülnek. A betegsegélyző pénztárak szolgáltatásai össze sem hasonlíthatók a kötelező alapon működő biztosító intézetek segélyeivel. A biztosítottak csaknem minden szolgáltatás igénybevételekor hozzájárulást tartoznak fizetni.

Hollandiában a betegsegélyző pénztárak csak pénzbeli szolgáltatásokat fizetnek, az orvosi költségeket és a gyógyszereket a biztosítottnak magának kell viselnie, avagy e terhek csökkentése végett magán betegsegélyző pénztáraknál külön kell magát e szolgáltatások igénybevitelére biztosítani.

Görögországban a táppénz csak a keresőképtelenséggel járó betegség 6-ik napjától jár s legfeljebb 180 napig, feszege a munkabér 40%-a körül mozog. A betegségi biztosítás segélyeire azonban csak annak van joga, aki

megbetegedése előtt legalább 50 napi biztosítási tagságot tud felmutatni.

Bulgáriában a betegségi biztosítás segélyei egy évben kilenc hónapon keresztül járnak, a segélyek elnyerésének előfeltétele két hónapi előzetes tagság.

Romániában a táppénz ugyanazon betegségből kifolyólag egy évben legfeljebb hat hónapig jár, különböző betegségekkel legfeljebb harminchat hétig egy évben.

Szerbiában és Horvátországban a táppénz egy évben legfeljebb 26 héten át jár a keresőképtelen biztosítottaknak. Minthogy az alulbiztosítás erősen érvényesül, a táppénz legmagasabb napi összege alatta van a nálunk fizetett összegeknek.

A felsorakoztatott példákból a tárgyilagos bíráló azt olvashatja ki, hogy a magyar betegségi biztosítás szolgáltatásait törvényhozásunk sokkal bőkezűbben, emberesebben állapította meg, mint bármely, iparilag nálunk sokkal fejlettebb, gazdagabb országban s mindezt a külföldi szakértők helyesebben tudják értékelni, mint a hazai viszonyainkat minduntalan leszóló, könnyelműen ítélező honfitársaink.

A betegségi biztosítás szolgáltatásainak összehasonlítása után lássuk mi a helyzet a többi biztosítási ágban.

A baleseti biztosítás szolgáltatásait illetőleg megállapíthatjuk azt, hogy azok teljesen fedik bármely nagy ipari állam baleseti biztosítási törvényeiben megállapított szolgáltatásokat. A magyar viszonyokkal kapcsolatban legfeljebb azt kell megjegyeznünk, hogy nálunk sokkal szélesebb alapokon nyugszik a biztosítási kötelezettség, abba minden dolgozó embert bevontunk, míg külföldön csak bizonyos foglalkozási ágakra, szakmákra terjed ki. Franciaországban, Angliában még ma is a magánbiztosítás körébe esik a baleseti biztosítás s nincs szociális biztosítási jellege.

Az öregségi, rokkantsági stb. biztosítási ág szolgáltatásai – amelyek szigorú matematikai alapokon, halandósági táblákon stb. épültek fel minden országban – alig mutatnak egymásközt nagyobb eltérést. Csaknem minden országban azonos felépítésen nyugszik az öregségi biztosítás ellátása, s szolgáltatásuk is alig mutatnak fel lényegesebb eltérést. Annyi azonban tény, hogy sehol sem tekintik az öregségi biztosítást a jelenlegi szolgáltatások mellett kielégítőnek s mindenütt emberesebb megoldásra törekszenek.

Vizsgáljuk meg ezeket, mi a helyzet a társadalombiztosítás szervezeti felépítésénél. Talán e téren van tanulni valónk a külföldtől.

Mi a helyzet Magyarországon? A magyar ipari, kereskedelmi, háztartási munkavállalói tábor szociális biztosítását egyetlen egy központosított intézmény látja el. Ennél az intézménynél azonban nemcsak a munkások, háztartási alkalmazottak és csekély kivétellel a magánalkalmazottak betegségi biztosítása történik, hanem baleseti, sőt öregségi, rokkantsági biztosítása, valamint az összes magyarországi bányaalmozottak bányanyughérbiztosítása is. Négy biztosítási feladat egyetlen egy intézményben! Ebben a hatalmas intézményben mintegy másfélmillió biztosítottól történik különböző biztosítási feladatokkal kapcsolatban gondoskodás, s több mint 320.000 munkaadóval áll állandóan összeköttetésben, 350.000.000 P körüli vagyonnal rendelkezik s a biztosítás feladatát több mint 70 helyiszerve útján látja el. Az általa fenntartott rendelőintézetek száma meghaladja a 80-at, a saját kezelésben levő kórházak és szanatóriumok száma 9, üdülőtelepeinek száma 9, mégis mindössze egyetlenegy, az állami rendszerű IV. fizetési osztályú, szerényen dotált vezérigazgató irányítása alatt működik, s igazgatóinak száma

is igen alacsony a hatalmas, legkülönbözőbb feladatokat ellátó országos intézményhez képest.

Mi ezzel szemben a helyzet külföldön? Németországban a betegsegélyző pénztárak száma a háború előtt közreadott legutolsó statisztikai adatok szerint 4.625 körül mozgott. Mindegyik önálló hatáskörrel külön igazgató irányítása alatt állott. Minden pénztár maga állapítja meg a betegségi biztosítási járulékkulcsot, segélyezésének mértékét. Igaz, hogy valaha a betegsegélyző pénztárak száma Németországban 20.000 fölött volt, s azóta az észszerűsítési törekvések hatása alatt olvadt le számuk 4.625-re, de ezt az állapotot sem tartják egészségesnek. Tárgyi, de főképpen személyi okok miatt az összeolvadási folyamat lassú. A betegsegélyző pénztáraktól különállóan mintegy 35 intézmény látja el Németországban az ipari munkások öregségi, rokkantsági biztosítását. Különállóan mintegy 420 baleseti biztosítást ellátó szerv működik s a bányászok betegsegélyezéséről és nyugdírbiztosításáról ugyancsak önálló szervek gondoskodnak. Mindezek élén vezérigazgatók (Leiter), igazgatók, stb. működnek. Emellett a nehézkes társadalombiztosítási felépítés mellett nincs azon mit csodálkozni, ha a Németországból Budapesten járt társadalombiztosítási szakemberek bámulatukat fejezték ki afölött, hogy az összes biztosítási feladatokat országosan, egyetlen egy törvény, egyetlen egy intézet, egyetlen egy alapszabály alkalmazásával látja el egységesen megállapított járulék mellett.

Avagy nézzük meg, mi a helyzet a kis *Svájcban*. A betegségi biztosítást, amely csak önkéntes alapon megy végbe, 1.152 pénztár látja el, amelyek összesen 4.969 fiókkal rendelkeznek. Micsoda hatalmas, szétforgácsolt, erőtlén ügyviteli hálózat.

De semmivel sem egészségesebb a helyzet például *Belgiumban* ahol 1939-ben 2.949 betegsegélyző pénztár működött. E pénztári hálózat erőtlenségét mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy 875 pénztár taglétszáma 100-on alul maradt, 1.216 pénztár taglétszáma 100-500 fő között mozgott. E betegsegélyző pénztárak különböző címeken szednek tagjaiktól járulékot. Külön járulékot kell fizetni annak, aki pénzbeli segélyezést kíván, külön járulékot azért, hogy orvosi és gyógyszerellátásban részesülhessen s csak külön járulék fizetése esetében részesülhet műtéti költségek megtérítésében. Ismét külön díjat kell fizetni annak, aki rák veszedelme ellen, s ugyancsak külön díjat, aki a tüdővész veszedelme ellen is kívánja magát biztosítani, de díjat szednek azért is, hogy a tag hozzátartozói temetkezési segélyben részesülhessenek.

Olaszországban éppen most folyik a szétforgácsolt erők egyesítése. Eddig több száz betegsegélyző pénztár végezte az ipari munkások, a mezőgazdasági cselédek, a kereskedelmi alkalmazottak betegségi biztosítását. 1942 júniusában mondták ki, hogy ezeket fokozatosan be kell szervezni az ország egész területére kiterjedő hatáskörrel működő egyetlen nemzeti betegségi biztosító intézetbe.

Angliában mintegy 7.000 betegsegélyző pénztár működik. *Hollandiában* igen erőtlén az egész biztosítási felépítés. *Franciaországban* 700 körül mozog a beteg-

segélyző pénztárak száma. Pénztárt alakíthatnak a munkaadók, munkásszervezetek, politikai pártok, felekezeti egyesületek stb. Ugyanannak a vállalatnak munkásai különböző betegsegélyző pénztárhoz csatlakoznak.

Ha ezeknek a példáknak mélyére nézünk, meg kell állapítanunk azt, hogy az irányzat a központosítás, az életképtelen pénztárak összevonása felé törekszik. A felé a cél felé, amit Magyarországon még az 1907: XIX. törvény tűzött ki maga elé s azóta az erők egyesítése meg is történt. Társadalombiztosítási felépítésünk tehát egészséges, a külföldtől irigyelt és példaképpül áll saját racionalizálási eljárásuk végrehajtásánál.

Abból a tényből, hogy Magyarországon egyetlen egy intézmény keretén belül látják el a munkástársadalom betegségi, baleseti, öregségi és rokkantsági biztosítását, fakad jórészen a nagyközönség megnemértése. Ezt az intézményt még ma is betegsegélyző pénztárnak tekintik, s nem négy biztosítási feladat hordozójának. Igen sokan nagy előszeretettel hasonlítják össze oly külföldi intézményekkel, amelyek e feladatok közül csak egyet látnak el. Természetes, hogy az ily összehasonlítás csak téves következtetéseket eredményezhet. Hány ajakról hangzott el már az a megjegyzés, hogy miért nem fizet az OTI több táppénzt, amikor 350 millió pengőnyi vagyont gyűjtött össze. Ebből a vádból a tudatlanság beszél, mely nincs tisztában azzal, hogy a vagyont az öregségi biztosítási ág gyűjti azzal a céllal, hogy a kiöregedő munkásoknak öreg napjaikra járadékot fizethessen, ezt a pénzt tehát nem szabad a betegségi biztosítási ágak felélnie avagy elköltenie. Ez a vád nem találja létalapot, ha nálunk is külön intézet látná el, de feleslegesen nagyobb ügyviteli szervezettel, a betegségi biztosítási feladatokat s egy más intézet az öregségi biztosítási feladatokat s ez utóbbin belül a tőkegyűjtést.

Mindezek után tárgyilagosan megállapíthatjuk, hogy a szociális biztosítás fáklyáját a földkerekségen harmadiknak vettük kézbe, hogy a biztosítottak részére a szolgáltatásokat oly bőkezűen állapítottuk meg, amire ugyancsak kevés példát találunk a művelt nyugati államokban, végül hogy társadalombiztosításunk azzal, hogy egyetlen egy országos szervben központosítva ellátja a betegségi, baleseti, öregségi, rokkantsági és bányanyugdírbiztosítást, csaknem egyedülálló a maga nemében.

A fentiekben párhuzamot kívántunk vonni a magyar és a külföldi társadalombiztosítások között. Amikor tárgyilagosan a magyar társadalombiztosítás javára döntöttük el a vitát, ezzel nem kívántuk azt mondani, hogy a magyar társadalombiztosítás tökéletes és mentes a hibáktól. Még nálunk is szükség van további ügyviteli egyszerűsítésekre, egységes, világos, egyszerű társadalombiztosítási reformtörvényre. De szükség van a betegsegélyezés tökéletesítésére is, szociális szellemű, emberes, a betegek panaszait nyugodtan végighallgató orvosok nagyobb számára. Szükség van az öregségi biztosítás szolgáltatásainak emberesebb szellemben való feljavítására. Annyi azonban tény, hogy nekünk magyaroknak sokkal kisebb utat kell megtennünk a tökéletes társadalombiztosítás felé, mint a legtöbb külföldi államnak.

Bikkal Dénes

IRÁNYÍTOTT GAZDASÁG ÉS

A magyar ipar szerepe az átmenetgazdálkodásban

A Magyar Mérnök- és Építészegylet az átmenetgazdálkodás tervszerű előkészítése ügyében ankétet rendezett, melynek záróelőadását az elhangzottak összefoglalásaként *Bornemisza Géza* iparügyi miniszter tartotta.

Mondanivalóját az ipar szerepére korlátozva, a miniszter mindenekelőtt kiemelte, hogy a megoldandó feladat abban áll, mikép tudunk a háború befejeztét követő egy-két év alatt annyi munkát teremteni, amennyi szükséges lesz a tömeges munkanélküliség veszélyének elhárítására. Megítélése szerint a háború befejeztével mintegy 15-16 ezer tisztviselő és 120-150 ezer munkás fog felszabadulni a gyáriparból, ideszámítva azokat is, akik a hadsereg kötelékéből térnek majd vissza. Ezt a munkástöbbletet, melyet a gyáripár nyilvánvalóan a mezőgazdaságból vont el, nehéz lesz visszavezetni eredeti foglalkozási körébe, mivel, aki egyszer megszokta a város által nyújtott magasabb életlehetőségeket, önként aligha tér vissza a faluba vagy a tanyára. Az erőszakos visszatelepítés pedig már csak azért sem ajánlatos, mert fejlődő iparunknak amúgy is szüksége lesz a begyakorolt munkásseregre, másrészt meg a mezőgazdaságban jelenléte olyan munkaerőfelesleget idézne elő, mely szociális nyugtalanságokra vezethetne s egyúttal akadályozná mezőgazdaságunk korszerű gépesítését is. A haditermelés megszüntével felszabaduló munkástömeg foglalkoztatását tehát továbbra is túlnyomórészt az iparban kell biztosítani.

Mint követendő szempontot jelölte meg, hogy új munkaalkalmak céltudatos teremtésénél nemcsak a foglalkoztatásra, hanem természetesen a munkák hasznosságára is tekintettel kell lenni, mivel nem improduktív inségmunkákra van szükség, hanem olyanokra, melyek szervesen illeszkednek bele a nemzet általános gazdasági és szociális fejlődésébe. Másfelől ügyelni kell arra, hogy olyan iparágakat foglalkoztassunk, melyeknek termelési költségeiben a munkabér jelentékeny hányaddal szerepel és amelyek nyersanyagellátás szempontjából sem küzdenek nehézségekkel. Ez irányelvek szemmel tartása mellett három olyan munkaterületet találunk, amelyre az átmenetgazdaság fentemlített feladatának megoldása érdekében erőfeszítéseinket a siker legtöbb kilátásával összpontosíthatjuk. Ezek: közlekedésügyünk és energiatermelésünk fejlesztése és a lakásépítés fellendítése.

Nemzetünk természetes gazdasági fejlődése mezőgazdaságunk korszerűsítésén kívül erőteljes iparosítást kíván meg, aminek pedig elengedhetetlen alapfeltétele a fejlett, jó közlekedés és az olcsó energiaellátás. Vasúti közlekedésünk helyzete nem annyira a hálózat kiterjedése, mint inkább annak minősége és a járműpark tekintetében kíván sok tennivalót. Így pl. halaszthatatlan a felépítmények korszerűsítése, a gördülőanyag tetemes kibővítése, valamint az elavult üzemi és biztosítóberendezések kicserélése. Munkaalkalom szempontjából nagyjelentőségű lesz a székesfővárosi gyorsvasút építése is, amelyhez az altalajkutatás elindításával az első lépések már meg is történtek. Közúti hálózatunk és a mesterséges víziutak kiépítése szintén rengeteg munkaalkalmat nyújtana s ugyanezt várhatjuk hajóépítőiparunk fellendítésétől is. Az ipar olcsó energiaellátásának biztosítása a háború után ugyancsak nem lesz többé elodázható és e téren csak az országos energiahálózatnak nagyvonalú kiépítése fogja a korszerű megoldást meghozni. Ilyen országos energiahálózat alapjául szolgáló villamoserőtelepeink száma viszont ma még csekély, teljesítőképességük, kevés kivételtől eltekintve, nem üti meg a kellő mértéket s ezért az első tennivaló a meglévő erőtelepek fejlesztése, esetleg új nagy telepek létesítése lesz.

HÁBORÚ UTÁNI ÚJJÁÉPÍTÉS

Az építkezések a gazdasági élet beruházásai közt mindenkor nagy hányadot tettek ki s igen fontos konjunktúra szabályozó szerepet töltek be. Jelentőségük a háború nyomában fokozott mértékben fog jelentkezni, mivel a háború alatt kielégítetlenül maradt lakás szükséglet erős ösztönzéssel szolgál majd az építőtevékenységnek. Hogy az építőiparnak a többi iparra gyakorolt elevenítő hatása minél szabadabban érvényesülhessen, már az átmenetgazdasági építkezéseknél is szükség lesz bizonyos szabványosító intézkedésekre.

Ami az átmenetgazdaság megszervezését illeti, a miniszter állást foglalt egy központi szerv létesítése mellett, amely a nemzetgazdaság egyetemének áttekintésével megadja a helyes célkitűzést és képes a részletmunkák összehangolásával konkrét programot nyújtani. E célból egy átmenetgazdasági tanács felállítása volna kívánatos, melynek munkáját természetesen a kormány irányítaná. Hogy az egyes iparágak meglévő berendezésükkel milyen munkálatok elvégzésére vállalkozhatnak, illetve a hadicélokra használt termelési eszközök milyen átalítása után térhetnek át békeszükségletek fedezésére, annak megállapítására az egyes érdekképviselői szervek maguk lennének hivatottak. Csak e részletmunkák elvégzése után lesz módja az átmenetgazdálkodási irányítói szervnek olyan közmunkajellegű tömegmunkákról gondoskodni, melyek a nemzet munkaerejének teljes kihasználását teszik lehetővé.

Az átmenetgazdasági munkaterv végrehajtásához azonban, az előadó véleménye szerint, a javasolt tanács működése önmagában nem lesz elégséges. Az egyes munkafázisok lebonyolítására ugyanis egy külön megbízással eljáró szerv kell, amelynek feladata az egyes kiadandó munkálatoknak a rendelőlevelekig történő letárgyalása, különös figyelemmel az egyes iparvállalatok közötti munkamegosztásra, továbbá az üzemáttalítási munkáknak közérdekű irányítása és összehangolása, nehogy az egyes iparágakban felesleges túlprodukciónak keletkezzen. A végrehajtó szervnek természetesen szoros kapcsolatot kellene tartania az érdekképviselőkkel s külön kell majd gondoskodnia arról, hogy milyen ütemben lesz szükséges az átmenetgazdálkodás idején a háború alatt átmenetileg felfüggesztett szociális rendelkezéseket, nevezetesen a munkaidőre, fizetéses szabadságra, a nők, kiskorúak foglalkoztatására vonatkozó rendelkezéseket újból hatályba helyezni. Meggyőződése, hogy az átmenetgazdálkodás sikere nagyrészt a végrehajtó szerv eredményes munkálkodásától fog függni.

Végül annak a felfogásnak adott kifejezést, hogy az átmenetgazdálkodás időszakában pénzügyi téren külföldi segítséget aligha várhatunk s így a ránk váró feladatok megoldásában teljesen a saját erőnkre leszünk utalva. Ezért leghelyesebb, ha az átmenetgazdaságot finanszírozás szempontjából összekapcsoljuk a háborús időkkel és úgy tekintjük, mint amely szinte ugyanolyan pénzügyi tevékenységet igényel, mint a háború. Ez természetesen az állam fokozott igénybevételével jár, ami a közterheknek is szinte változatlan fenntartását és a fogyasztás időleges korlátozását követeli majd meg.

j. g

Hitelszervezetünk feladatai a gazdasági újjáépítésben

A Takarékpénztárak és Bankok Egyesületének legutóbbi közgyűlésén *Fabinyi Tihamér*, az egyesület újonnan megválasztott elnöke nagyvonalú beszédet mondott azokról a feladatokról, amelyek a magyar hitelszervezetet a háború befejezése után előreláthatóan foglalkoztatni fogják. E tág látókörrel tanúszkodó beszédnek néhány figyelemreméltó passzusát érdemesnek tartjuk tájékoztató rovatunkba iktatni.

¹ *Közgazdasági Értesítő*, 1943 április 25.

A háború romjainak eltakarítása, az elpusztított vagyonértékek pótlása és a lázasan felfokozott gazdasági tevékenység visszavezetése a békegazdálkodás ütemébe olyan feladat, mondotta többek közt, amelynek sikeres megoldása minden politikai, világnézeti és egyéb ellentéteken felülemelkedő egyetemes érdeke az egész művelt világnak. Érdeke nemcsak azért, mert a fejlődés magas fokára érkezett államok gazdasági szervezete oszthatatlan egész s józan ésszel el sem képzelhető egyes vezető államok vagy birodalmak tartós jóléte, amíg mások nyomorban tengődnek, de főleg azért, mert a gazdasági egyensúly legelső feltétele a lelkek egyensúlyának, amely nélkül viszont igazi megbékélés, a nemzetek közötti őszinte együttműködés el nem képzelhető. A háború példa nélkül álló megrázkódtatásait kiheverni, rombolásait rögtönzésekkel, pillanatnyi szükségletek hatása alatt hevenyészve keletkezett rendszabályokkal jóvátenni nem lehet. Atgondolt, előre kidolgozott tervekre lesz szükség, amelyekkel tüneti kezelés helyett a baj megelőzését lehet elérni és amelyek egyben arra is alkalmasak, hogy egységes egész-ként vitessenek át a gyakorlatba abban az időpontban, amikor megvalósításuk időszérívé válik. A háború sok szörnyű jelensége közepette öröndetes tünet, hogy mindig sürűbben érkeznek hozzánk oly hírek, amelyek szerint a legkitűnőbb elmék foglalkoznak, *intra muros et extra*, az ellenségeskedések utáni gazdasági teendők ügyével. Nekünk is kötelességünk tehát, hogy ezekkel a kérdésekkel foglalkozzunk, természetesen hazai viszonyaink kisebb, de számunkra az életet jelentő körében. Ezt annyira fontosnak tartom, hogy nem látnék paradoxont abban a megállapításban, amely szerint legsürgősebb és leglényegesebb háborús feladataink egyike annak az időnek az előkészítése, amikor már nem lesz háború. Mert a hitelintézeti politikát, a bankvezetés irányát már most, amikor még dúl a harc, bizonyos mértékben azokra a kérdésekre keü beállítanunk, amelyekkel az ellenségeskedés megszűnése után fogunk szembekerülni.

A háborúban megsemmisült vagyontárgyak helyreállítása, az elmaradt javítások, felújítások és új beszerzések pótlása óriási tökeszükséglettel fog járnai, amelynek kielégítésénél a hitelszervezetnek kettős szerepe lesz: a szükséges tőkek előteremtését előmozdítani és a rendelkezésre álló tőkek minél helyesebb felhasználását lehetőség szerint irányítani és ellenőrizni. Különös jelentőséget nyerhet a bankok e tevékenysége akkor, ha szükségessé és egyben lehetségessé fog válnai a leromlott ipari, mezőgazdasági, közlekedési, stb. felszerelés pótlására külföldi hitel igénybevétele, mert ha külföldi hitelek egyáltalán szóba kerülhetnek, megszerzésük elsősorban a pénzintézetek nemzetközi kapcsolatainak újrafelvétele útján képzelhető el. A háború utáni újjáépítés fogalmát azonban a hadikárok jóvátételén és az elmaradt beruházások pótlásán túlmenően tágabban kell felfognunk és ide kell sorolnunk az ú. n. ipari átállítással összefüggő kérdések egész csoportját. Az áttérés háborús cikkek gyártásáról békecikkek előállítására, az ezzel felmerülő beruházások, az anyag- és áru- készletek mennyiségi és minőségi kiegészítése lényegében ugyanolyan természetű tőke- és hitelszükségletet fognak előidézni, mint a szoros értelemben vett helyreállítás.

Az elkövetkezendő békeidők világgazdasági rendszerének kielégítő működése, amelynek keretében kell majd nekünk is megtalálnunk boldogulásunkat, nem képzelhető el a nemzetközi áruforgalom újjászervezése és fenntartásának, sima lebonyolításának biztosítása nélkül. Különösen a világ nyersanyagforrásainak hozzáférhetővé tétele minden ország számára oly nyilvánvaló szükségesség, hogy mindkét oldalhoz tartozó hadviselő felek háború utáni terveiben programként szerepel. Az eljövendő rendezésbe való bekapcsolódás előfeltételeinek megteremtése természetesen elsősorban politikai feladat s mint ilyen, a kormányzatra hárul, de az elmúlt évtizedek változásos éveinek tapasztalatai megmutatták, hogy a külföldi áruipiacokon kínálkozó lehetőségek kiaknázása, új piacok felkutatása és az áruforgalom pénzügyi lebonyolításának előmozdítása terén milyen értékes szolgálatokat tehet a hitelintézetek mozgékonyasága, találékonysága, szakértelme és külföldi összeköttetéseinek okos gyümölcsötzetése, gyakran a szorosan vett bankszerű tevékenységet meg-

haladó méretekben. Ha pedig, amit egyes háború utáni gazdasági tervek alapján lehetségessé tarthatunk, a nyersanyagellátást nemzetközi hitelmeveletekkel fogják megkönnyíteni, ezekkel kapcsolatban is számottevő szerep várhat bankjainkra.

Aligha kétséges, hogy a háború szociális téren mélyreható változásokat fog maga után vonni. Bizonyos folyamatok, amelyek már korábban megindultak, a háború nagy közösségi élményeinek hatása alatt gyorsuló ütemben fognak folytatódni, elsősorban azért, mert a közösség érdekében a legnagyobb áldozatokat, szenvedéseket és nélkülözéseket elviselő tömegek részéről ellenállhatatlan erővel fognak jelentkezni a közösséggel szemben olyan fokozott igények, amelyek állandó munkalehetőségek, betegség, öregség és a megélhetést veszélyeztető más események esetére való ellátás biztosítására irányulnak. Az átmeneti időszakban e követelések egybe fognak esni a harcterekről visszatérő munkaerőknek a polgári életbe való visszavezetésével és a hadigazdálkodásban, valamint a mértékletlenül megduzzadt háborús igazgatásban foglalkoztatottak részére munkaalkalmak biztosításával kapcsolatban megoldandó súlyos kérdésekkel. Ebben a periódusban minden bizonnyal a munkanélküliség és állatlanság elleni küzdelem lesz legégetőbb feladataink egyike, s a hitelszervezeteknek is elsörendű kötelessége lesz a megoldáshoz minden rendelkezésre álló eszközzel hozzájárulni. Az, amit e téren tenni módjukban lesz, részben összefügg az ú. n. átállítás előmozdítására irányuló teendőkkel, mert hiszen az ipar, kereskedelem és mezőgazdaság békebeli munkájához szükséges pénzügyi előfeltételek megteremtése egyben új munkahelyek és munkaalkalmak keletkezését is biztosítja. Ezen túlmenően azonban fokozott mértékben fog az intézetekre hárulni az a feladat, hogy az elkerülhetetlen „átképzések”, új foglalkozásokra való áttérések folytán keletkező kis egzisztenciákat támogassák, új életpályájukon való elindulásukat és boldogulásukat, ha erre érdemesnek bizonyulnak, hitelek nyújtásával elősegítsék. A legsúlyosabb következményekkel járhatna és ezért minden eszközzel megakadályozandó, hogy megélhetési lehetőségek nélkül tengődő újabb értelmiségi és egyéb tömegek a társadalmi elégedetlenség hordozóivá váljanak; ennek érdekében az egész gazdasági életnek s így a hitelszervezetnek is alighanem igen messzemenő áldozatokra kell felkészülnie.

Az átmeneti időszak remélhetően múlt nehézségeivel szemben állandó jellegű folyamatnak ígérkezik az átfogó szociális gondoskodást megtestesítő társadalombiztosítási intézmények nagyarányú kifejlesztése. A rokantság, betegség és öregség esetére fennálló rendelkezések kiépítése és tökéletesítése mellett megoldásra fog várnai a mezőgazdasági népesség biztosításának ügye, melynek nálunk még csak az alapjai vannak lerakva, továbbá – a legnehezebb dolgok egyike – a munkanélküliség esetére szóló biztosítás, a saját háztartásában foglalkoztatott nő ellátása és még sok ugyanebbe a körbe vágó probléma. Mindazok az intézkedések, amelyek e célok megvalósítása érdekében életbe fognak lépni, szükségképpen óriási tőkéket fognak megmozgatni, a nemzeti jövedelem jelentékeny részét fogják új irányba terelni. Az intézmények biztosítási jellegéből kifolyóan a járulékokat és szolgáltatásokat nem lehet számszerű egyensúlyban tartani, hanem matematikai alapon tartalékokat kell gyűjteni s így jelentős tőkek fognak felhalmozódni, amelyek mikénti elhelyezése és felhasználása pénzügyi politikánk egyik alapvető kérdésévé válhatik. Kívánatosnak látszik az a megoldás, hogy a tőkek minél nagyobb része a hitelszervezeteken keresztül keresse és találjon elhelyezkedést, ami bizonyára nagy mértékben hozzájárulna ahhoz, hogy a pénzintézetek számára lehetővé váljék háború utáni feladataik sikeres elvégzése.¹

T. B.

A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet erőfeszítései az újjáépítés előkészítésére

Mint az imént idézett beszéd is utal rá, az ellenségeskedések beszüntetése utáni újjáépítés problémaköre világszerte az érdeklődés középpontjában áll. A vele

¹ Új Világ, 1943 április 2.

kapcsolatos megnyilatkozások száma újabban rendkívül nagy, s ha tudomásul vesszük őket, csupán a pontos tájékozódás önmagunkkal szemben kötelező kívánalmának teszünk eleget. Epp ezért nem tartjuk feleslegesnek beszámolni azokról az erőfeszítésekről is, melyeket a jelenleg Amerikában működő Nemzetközi Munkaügyi Szervezet fejt ki a háború utáni gazdasági és szociális tennivalók előkészítésére.

A háború kitörése óta tartott egyetlen értekezletén, mely 1941 október végén New-Yorkban ült össze, a Szervezet feltűnő korai témaválasztással látott hozzá az újjáépítés feladatainak első nyilvános megvitatásához. A tárgyalás eredményeképp az értekezlet egy határozati javaslatot fogadott el, mely aláhúzza egyrészt a háború miatt inségbe jutott népek majdani megsegítésének sürgőségét, másrészt a szociális és gazdasági egyensúly biztosításának fontosságát, különböző intézkedéseket ajánlott az egyes kormányok figyelmébe s egyúttal megbízást adott a Nemzetközi Munkaügyi Hivatalnak a szükséges előmunkálatok lefolytatására. Így többek közt jónak látta az érdekelt államok kormányainak bejelenteni arra vonatkozó igényét, hogy a béketárgyalásoknál a Szervezet képviselőit is szóhoz juttassák, annál is inkább, mert ezek közt a gazdasági életnek legközvetlenebb részesei, a munkaadók és a munkások is helyet foglalnak. Egyúttal felszólította a kormányokat, hogy ugyanezeknek az elemeknek bevonásával tanácsadószerveket állítsanak fel a háború után megoldásra váró kérdések tanulmányozására, nyitva hagyva számukra a lehetőséget, hogy a hasonló feladatokról ellátására kijelölt nemzetközi szervekkel a kapcsolatot felvegyék.

Ami a Nemzetközi Munkaügyi Hivatalnak adott megbízást illeti, az mindenekelőtt a szükségessé válható intézkedések előkészítésére és a problémával összefüggő tájékoztató anyag egybegyűjtésére vonatkozik. E feladatának teljesítése céljából a Hivatal annak idején megkereste a kormányokat, hogy közöljék vele idevágó vizsgálataik eredményét, egyszersmind felajánlotta, hogy minden rendelkezésére álló eszközzel szívesen támogatja a szóbanforgó kérdések tanulmányozására rendelt szervek tevékenységét. Ugyanakkor rámutatott annak a hasznára, ha a Hivatal az effajta nemzeti szervek között a tanulmányi anyag kicserélésére hivatott központ szerepét tölthetné be.

Továbbbböve e témát, a Hivatal utóbb egy tervszerűen összeállított beruházási és gazdasági programmal cél-szerűségére hívta fel a kormányok figyelmét, javasolva, hogy a jóelőre kidolgozott terveknek megfelelő időpontban való keresztülvitelére külön kormányzati szervet létesítsenek, mely a jelentkező munkanélküliség nyomásához mérten gondoskodik az egyes munkálatok elindításáról. A Hivatal azonkívül, hogy részletes tájékoztatást kért a tervek összeállításának mikéntjéről és azok megvalósításának technikai és pénzügyi módzataira nézve, egyúttal kifejezést adott ama felfogásának, hogy a tervbevetett munkák közt nyilván olyanok is szerepelhetnek, melyek egy-egy ország érdekkörét meghaladó jelentőségűnél fogva pénzügyi és műszaki tekintetben nemzetközi együttműködést tesznek szükségessé és ezért helyénvaló lenne azoknak a Hivatallal való ismertetése. Végül arra is emlékeztetett, hogy a Nemzetközi Munkaügyi Szervezetnek egyik régebbi értekezlete által elfogadott irányelvek értelmében az egyes országok közmunkapolitikája egyébként is indokoltta teheti nemzetközi hitelek folyósítását.¹

Angol szocialista felfogás az állami beavatkozás korlátairól

Egyesek megfigyelése szerint azt a kérdést, hogy a gazdasági élet a háború után milyen szervezeti formát fog ölteni, Angliában mind realiztikusabban ítélik meg s a reávonatkozó nézetek gyaníthatón a teljes összeállítású kormányban magában is közel vannak a teljes kiegyensúlyozódáshoz. Ismeretes, hogy a munkáspárthoz tartozó belügyminiszter, Morrison, több ízben törekedett a fennálló gazdasági rendszer és a szociális haladás kívánalmainak olyan összeegyeztetésére, mely az államnak

fokozottabb beavatkozást enged a gazdaság irányításába anélkül, hogy ez a magángazdasági elv kiküszöbölését jelentené. Ellentétben a szocialista pártelmélettel, mely minden termelő eszköz állami tulajdonba vételét hirdeti, Morrison azt a felfogást vallja, hogy a magántulajdonban lévő termelőeszközök önmagukban véve nem árthatnak a közösségnek, hanem csak akkor, ha közösségellenesen használják fel azokat. Veszélyt ugyanis kizáróan azok a monopolisztikus jellegű nagy gazdasági szervezetek rejtenek magukban, melyek abban a helyzetben vannak, hogy a verseny elvének kizárásával szabad zsákmányukká tehetik a piacot és a vevőt éppúgy, mint saját munkásaikat. Ezekkel szemben tényleg szükséges, hogy az állam valamilyen formában közbelépjen, akár az üzemek köz-tulajdonba vételével vagy hatásos állami ellenőrzés bevezetésével, akár a monopol szervezetek egyszerű megszüntetésével.

Morrison és a többi mérsékeltbb munkásvezér egyébként nem állnak egyedül azzal a felfogással, hogy minden kímélet ellenére, melyre a jogos keretek közt mozgó magángazdaság igényt tarthat, elengedhetetlenül szükség van az állam gazdasági befolyásának lényeges megnövelésére. Churchill maga is ennek az álláspontnak adott kifejezést, amikor egy alkalommal a meglévő monopóliumokról beszélt. E felfogás szerint tulajdonképp nem arról van szó, hogy az állam vegye át az erre megérettnek látszó üzemeket, hanem inkább arról, hogy ismét érvényre juttassák a szabad verseny egészséges elvét. Az utóbbi idők folyamán ugyanis a magángazdaságban mindinkább felülkerekedett a biztonságra való törekvés, ami tevékenységét teljesen hamis irányba terelte, mivel az olyan vállalkozói tevékenységnek, mely eleve elhárít magától minden kockázatot, nincs létjogosultsága. Természetesen minden iparágban számolni kell a fejlődésnek egy olyan szakaszával, amelyben a termelésnek egy bizonyos stabilizációja, sőt koncentrációja áll be, ilyen esetekben azonban az államnak bele kell szólnia az irányításba, hogy a nem kívánatos kísérőjelenségeknek elebe vágjon.

Egyáltalán nem szükséges, hogy az üzemek felett gyakorolt nyilvános ellenőrzés béklyókként és kedvet-szegően hasson a vezetésre. Megfelelő személyek kezére bízva az ellenőrzés ösztönző és konstruktív is lehet. Morrison külön szakértők kiképzését javasolja, akik helyesen tudják mérlegelni azokat az érdekeket, amelyeket az állam megbízásából a közösség javára meg kell óvniok. E szakértőknek éppoly jól kellene ismerniök a munkásság, a fogyasztók és az állam szükségleteit, mint az ipartér magáét. Egyébként azt vallja, hogy a mai monopolisztikus gazdaságszervezet felretolására nincs más megoldás, mint vagy beletörödni az állami irányítás valamilyen totalitások formájába, vagy pedig megteremtteni a valódi szocializmus és a szabad vállalkozás egy olyan ötvözetét, amelyet a szociális és ipari jólét céltudatos politikájának szelleme tölt el. A jelszó tehát szerinte: „közüzemi forma, ahol erre szükség van; máskülönbön pedig ösztönzéssel szolgáló nyilvános ellenőrzés.”

Mint forrásunk jelzi, polgári és gazdasági körökben a fenti állásfoglalás jó benyomást keltett és megerősítette azt a vélekedést, hogy az angol munkásmozgalom a legjobb úton van egy termékeny és előítéletmentes együttműködési készség felé.¹

T. B.

Állam és gazdaság viszonyának hivatásrendi értelmezése

A magyar hivatás szervezeti mozgalom hetilapja több folytatásban nemrég elmékedést közölt az állam és a gazdasági élet viszonyáról. Híven ahhoz a magunk elé tűzött feladathoz, hogy minden jóhiszemű törekvésről pártokon felülálló elfogulatlansággal számolunk be, érde-meknek tartjuk e fejtegetések érdemi részét röviden összefoglalni.

A liberális kapitalista felfogás szerint a gazdasági élet egyetlen hatalmas piac, ahol az erők szabad mérkőzése keretében ki-ki a saját hasznát nézi s igyekszik a ránézve lehető legelőnyösebb cseréhez jutni. Ezzel szemben a szociális enciklikák tanítása a gazdasági életnek elsősorban

¹ *Reme internationale du travail*, 1942 január és július.

¹ *Neue Zürcher Zeitung*; 1943 április n.

társadalmi rendeltetést tulajdonít s ez abban áll, hogy a javaknak megfelelő mennyiségben való termelésével minden jogos igényt kielégítsen. E célnak csak az olyan gazdasági rendszer felelhet meg, mely tervszerűen mindig azt termeli, amire az igények bőséges kielégítése érdekében szükség van s egyben gondoskodik a termelt javak megfelelő elosztásáról is. A tökéletes gazdasági rendtől másfelől azt is meg kell kívánnunk, hogy a javaknak a szükségletekhez mért mennyiségét az elérhető legkisebb emberi erőfeszítéssel lehessen előállítani, módot adva így az anyag szolgálata alól felszabadított embernek személyisége gazdagabb kifejtésére.

E feladatok megvalósítása azonban a gazdálkodásnak olyan irányítását tételezi fel, mely a mindenkor változó helyzet átfogó ismeretére támaszkodik, ami pedig egy megfelelő avatottsággal rendelkező szervezet nélkül el sem képzelhető. A tőkének magánérdeket szolgáló szervezetei e célra nem alkalmasak, az állam viszont a maga bürokratikus gépezetével nem tud elég függen alkalmazkodni az élet sürgető követelményeihez. A tervszerűen irányított, igazságos jövedelemelosztáson és többtermelésen alapuló gazdasági élet tényleges vitele tehát csak magára a társadalomra hárulhat. A társadalom viszont e feladatot észszerűen csak úgy láthatja el, ha az irányítást az összes gazdasági tényező bevonásával végzi.

Az ajánlott korporációs rendszer ismert felépítése mellett az irányításra hivatott szervek az érdekelt munkaadók és dolgozók autonóm testületei, az ezeket szakmánként összefogó hivatásrendi kamarák s végül az egésznek csúciszerveként működő ú. n. Országos Gazdasági Tanács lennének. A párhuzamosság elvén felépülő ez a szervezet éppúgy megszüntetné a gazdasági életben a tőke egyed* uralmát, mint ahogy elejét venné a munka jogainak egyoldalú érvényesülését.

Ami a rendi gazdasági szervezetnek és az államnak egymáshoz való viszonyát illeti, annak a „kölcsonös kiségités” elvén kell nyugodnia, amiből következik, hogy az állam közvetlen hatáskörébe csupán azok a feladatok kerülnek, melyeket a társadalom a maga erejéből elvégezni nem tud, egyébként pedig a hivatásrendi szervezetnek minden tagozata maga oldja meg azokat a feladatokat, melyek felkészültségének fokát nem haladják meg. A problémáknak nyilván egész sora akad, melyeket például egy-egy üzem keretében az üzemi bizottság, egy-egy szakmában pedig a munkátestületnek a megfelelő munkaadótestülettel való tárgyalása is megoldáshoz segíthet. Amit a kisebb közösség el tud végezni, az ne terhelje a nagyobb közösséget s legfelsőbb fokon az állam is döntően csak ott lépjen közbe, ahol a megoldandó feladat meghaladja a társadalmi szervezetek teljesítőképességét. Az államot emellett mindenestre az egész vonalon a a legfőbb ellenőrzés joga illeti meg.

Arra a kérdésre, hogy az állami főhatalom letéteményeseivel, nevezetesen a parlamenttel és a szakminiszterekkel szemben milyen szerep illesse meg az Országos Gazdasági Tanácsot, a hivatásrendi elmélet azt feleli, hogy ez utóbbi feltétlen alávetettje az előbbieknak. Ez azonban szerinte nem jelenti azt, mintha a hivatásrendiség szervezetei a döntés jogától megfosztva csupán mint tanácsadó testületek működne. Alárendelésük pusztán abból a célból történe, hogy a törvények hozatala továbbra is az állami szervezet kezében maradjon, másrészt meg, hogy az egyetemes nemzeti szempontok érvényesülése biztosítva legyen az esetleges rendi önzéssel szemben.¹

T. B.

¹ *Új Rend*, 1943 március 20 és 27.

MUNKAERŐGAZDÁLKODÁS ÉS SZAKKÉPZÉS

A munkakötelezettség bevezetése Norvégiában

A munkaerőhiány megszüntetése céljából egy 1943 február 23-án kelt törvény úgy intézkedik, hogy minden norvég állampolgár köteles eleget tenni az illetékes hatóság olyan felszólításának, mely valamely munka elvállalására vagy szolgálat teljesítésére vonatkozik. A törvény felhatalmazza a szociális ügyek minisztériumát, hogy 18 és 55 év között lévő férfiakat és 21-40 év közt lévő nőket, akiknek munkaereje nincs teljesen kihasználva, vagy olyan munkáknál vannak foglalkoztatva, melyek jelenleg nem sűrűsek, állami szempontból szükséges munkákra igénybevegyen. A törvény végrehajtási rendeletében a fenti minisztérium kifejezetten utal arra, hogy az igénybevett munkakötelesek magától értetődően csupán Norvégia területén használhatók fel. Egy ehhez csatlakozó másik törvény értelmében a kereskedelmi minisztérium bármely üzem működését teljesen vagy részben felfüggesztheti. Az ilyen intézkedéstől sújtott üzemek méltánytalan veszteségeinek pótlására a különböző érdekképviselői testületek kormányengedéllyel kiegyenlítőpénztárt létesíthetnek, amely kártalanítja az érintett vállalatokat.

Az Ipartestületek Központja a szakoktatás reformjáról

Az Ipartestületek Országos Központjának legutóbbi jelentése ipari szakoktatásunk állapotáról olyan megállapításokat tesz, melyek mindenképpen figyelmet érdemelnek, mivel talán akaratlanul is azt a látszatot keltik, mintha az irányításért felelős szerv nem kellő hozzáértéssel kezelné e fontos ügyet.

Hivatkozik mindenekelőtt arra, hogy az ipari szakoktatás a múltban a kereskedelem-, majd az iparügyi

minisztérium hatáskörébe tartozott, ahonnan 1935-ben a vallás- és közoktatásügyi minisztérium hatáskörébe utalták át, csupán a továbbképzőtanfolyamok szervezését hagyva meg az iparügyi minisztérium kezében. Ettől az időponttól kezdve tehát az iparoktatási intézetek és a tanonciskolák a közoktatási minisztérium legfőbb felügyelete alatt működtek s az említett jelentés éppen ezt a körülményt látszik leginkább kifogásolni.

„Az azóta eltelt idő alatt – írja többek közt – sajnálattal nélkülöztük ipari szakoktatásügyünknek oly fejlődését, amilyenre iparunknak szüksége lett volna. Kétségtelen, hogy a kormányzat áldozatkészen sietett a kézművesiparosság segítségére az ipari továbbképzőtanfolyamok fejlesztésével s ezúton igyekezett pótolni mindazt, amit az iparosok az iskolai éveken s a mester oldalán eltöltött tanonc- és segédidő alatt nem kaphattak meg. Az ipari tanfolyamok terén az elmúlt években öröndetes és nagyvonalú fejlődést értünk el... Mindez azonban nem pótolhatja az ipari szakoktatási intézetek egységes, tervszerű fejlesztését és a tanoncképzés régen sürgetett reformját. A kézművesiparosság helyzetének a gazdasági válságok éveiben tapasztalt leromlása nem kis mértékben a hiányos szakképzés következménye volt. Közismert, régi s a különböző iparoskongresszusokon gyakran kifejezésre juttatott kívánsága az iparosságnak, hogy az ipari szakoktatás a kultuszminisztérium hatásköréből visszakerüljön az iparügyi tárca hatáskörébe. Szükségessé teszi ezt az ipari szakoktatás egységes irányításának rendkívüli fontossága. A kézművesipar korszerű fejlesztése az új iparosnemzedéknek oly nevelését teszi szükségessé, amely a gyakorlati technikai szempontokat sokkal fokozottabb mértékben juttatja érvényre ... Elodázhatatlanul szükség van az iparostanoncképzés korszerű reformjára is. Ipari kultúránk egyik legfontosabb alapköve a szakirányú iparostanoncképzés. Hivatalos becslés szerint több mint negyvenezerre tehető azoknak az iparostanoncnaknak száma, akik a vidéken nem kapnak tanonciskolai képzést.

¹ *Neue Internationale Rundschau der Arbeit*, 1943. - sz.

Nem nevelhetünk képzett iparosnemzedéket, ha tanoncaink jelentékeny része gazdasági ismétlőiskolába jár. Egetően sürgős szükséglete kézművesiparunknak az állami körzeti tanonciskolai rendszer kiépítése. Evi jelentéseink szomorú adatokat tárnak fel a tanoncyviszonyokról, és kétségtelen, hogy a ma már egyre jobban tapasztalható tanonchiánynak is nem kis részben oka a hiányos tanoncképzés, a tanoncotthonok hiánya és tanonccoktatási rendszerünk elmaradott volta.¹

Nem tudjuk megítélni, hogy e komor színekkel vázolt helyzet kialakulásáért mennyiben tehető felelőssé az a szerv, mely 1935 óta irányítja az iskolai szakoktatás ügyét. Annyi azonban e leírásból magából is könnyen kiolvasható, hogy a reform kérdése mögött virulens reszortféltékenység húzódik meg s a már nem is lappangó viszályban az Ipartestületek Központja elszántan a hozzá közelebb álló fél oldalára áll. Ez az állásfoglalása talán nem is kifogásolható, érvelése azonban semmiképp sem

¹ *Az Ipartestületek Országos Központjának IX. évi jelentése.* Budapest, 1943. 128-130. lap.

meggyőző, amikor a hiányos szakképzésért, mely a gazdasági válságok idején a kézművesiparosság leromlása idézte elő, nyilvánvalóan nem azt a kormányhatóságot kívánja felelőssé tenni, amely az ipari oktatásügyet e válságok idején s azt megelőzően vezette. S figyelmeztetnünk kell arra is, hogy azok az iparosok, akik mostanában a továbbképzőtanfolyamokon pótolják azt, amit az iparoktatási intézetek és tanonciskolák elmulasztottak nekik nyújtani, jórészt még szintén 1935 előtt látogathatták ezeket az intézményeket.

Örömmel látjuk, hogy a kézművesipar országos érdekképviselete az iparoktatási törvény sürgős megalkotását és a tanonciskolai képzés alapos reformját ilyen eréllyel követeli. Azoknak a reszortszemponctoknak azonban, amelyek követeléseinek erősen kihangzó alapzöngéjét alkotják, nem tudunk akkora fontosságot tulajdonítani, mint ő. Úgy képzeljük ugyanis, hogy sokkal közelebről érinti a lényegét az a kérdés, ki tanít az iskolában, mintsem az, hogy ki rendelkezik felette a minisztériumban.

T. B.

MUNKÁSSZERVEZETEK ÉS HÍVATASKÉPVISELET

Keresztényszocialista munka

Tobler János igen tisztelt barátom, a Keresztényszocialista Szakegyesületek országos elnöke lekötelező módon eljuttatta hozzám azt az évkönyvszerű kiadványát, melynek címben és előszóban megjelölt rendeltetése a keresztényszocialista munka ismertetése volna. Szeretném, ha annak a hátsó gondolat nélküli jószándéknak, mely könyvével kapcsolatban az alábbiak elmondására késztet, az érdemes szerkesztő legalább annyira hitelt adna, mint amennyire magam részéről igazán nagyrabecsülöm a munkások ügyéért folytatott hosszú küzdelmét.

Talán nem kell különösebben hangoztatnom előtte, hogy már csak foglalkozásomnál fogva is mekkora jelentőséget tulajdonítok minden igazi munkásmozgalomnak és hogy ezért a céhbéli érdeklődésnek milyen mohóságával nyúlok bármely megnyilatkozás felé, mely képet adhat az ott folyó munkáról, ő, aki annyiszor megfordult a genfi „falanszterben”, azt is jól tudhatja, hogy a munkaügyi politika e nemzetközi műhelyében a munkás-szervezetek életnyilvánulásait mily megkülönböztetett figyelemben részesítették, megfelelően annak a fontos szerepnek, melyet a szociálpolitika kialakulásában a szervezett munkásság mindenütt betölt és kezdettől fogva betöltött. Mert hol tudnák, ha ott nem, hogy a munkásvédelem minden vívmányát, mely itt-ott pompázva bevonul a törvénytárba, az érdekelték küzdelmeinek hosszú s nem egyszer szomorú eposza előzi meg.

Könyvét tehát azzal a jogosnak nevezhető várakozással vettem kézbe, hogy benne a munkásságot közvetlen érintő olyan kérdésekről olvashatok majd, mint amilyen a munkaidő, munkabér, ipari egészségügy, baleset-elhárítás, társadalombiztosítás, kollektív szerződés, üzemi szociálpolitika, szakoktatás, munkafelügyelet, egyeztetés és döntőbíráskodás, munkaközvetítés, érdekképviselet, munkajog és általában mindaz a sokféle jogi és gazdasági kérdés, melynek ilyen vagy olyan megoldása a munkásnak a termelésben és a társadalomban elfoglalt helyét erkölcsileg és anyagilag meghatározza. Ezek egyikéről-másikáról valóban találtam is valamit, egészében azonban teljesen mást kaptam, mint amire el voltam készülve: egy különös almanachot, amely ugyan nem a biedermeier-kor stílusában készült, de anyagában éppoly szépelgő, puha és vegyes. Az még hagyján, hogy a kötet lapjain vers, szépproza és katonadal is helyet kapott, mivel ezek hihetően a mozgalom egyik kulturális csoportjának tevékenységéből akarnak ízelítőt adni. Ellenben súlyosabb hiba, hogy a kötet többi része sem ad előnyös

képet a mozgalom belső erejéről és munkájának céltudatosságáról.

Hogy csalódásomat megértse a szerkesztő, engedje elmondanom, milyennek képzeltem el azt, amiről a könyvben beszámolót szerettem volna kapni.

Egy szakegyesület olyan érdekvédelmi szervezet, melynek feladata tagjai erkölcsi és anyagi érdekeit megfelelő tudással és tekintéllyel képviselni kifelé és befelé egyaránt. E célból állandóan figyelemmel kíséri a működése területén jelentkező problémákat, összegyűjti a reávonatkozó adatokat, meghallgatja tagjai kívánságát, mindezt rendszeresen feldolgozza, tanulmányozza a probléma lehetséges megoldásait és javaslatokat készít elő, hogy a megfelelő helyen és időben előállhasson velük. Mivel pedig egy munkásegylet tagjai nagyjából nem olyan művelt és érdekeikkel tisztában lévő emberek, mint teszem a GYOSZ tagjai, egyúttal azt is vállalnia kell, hogy neveli és felvilágosítja őket, megérteti velük a szakmai fegyelmet és összetartás előnyeit s általában igyekszik közvetíteni hozzájuk mindazt a tudást és készséget, ami megkönnyítheti számukra a helytállást a kenyérért való küzdelemben. Hogy e feladatának megfelelően, természetesen nem nélkülözhet egy bizonyos munkáséletet, melyet szakadatlan belső kiválasztással kell biztosítani magának és amely arra hivatott, hogy szószólója és tolmácsolója legyen az érdekelték egyetemének. A tagok legjava alkotja azután azt a keretet, mely megszabja az egyletben folyó munka színvonalát s egyben módot ad arra, hogy a vezetők kellő hozzáértéssel és meggyőző erővel képviseljék a rájuk bízott érdekeket.

Nincs okom kételkedni benne, hogy a valóságban ez így is van. Ha azonban a beszámoló ezt híven tükrözné, akkor nagyobb mértékben jutott volna benne szóhoz az a gárda, mely az átélés közvetlenségével és szakmabeli otthonosságával adhatna hangot a munkásságot legközelebről érdeklő problémáknak. Az ilyen beszámolók olvasója nyilván arra kíváncsi elsősorban, hogy mit csinálnak a szakegyesületek, mit akarnak a munkások, milyen álláspontot foglalnak el a szőnyegen levő kérdésekkel szemben s merre keresik kis és nagy problémáikra a megoldást. Sajnos, mindebből csak igen keveset nyújt a kötet, mely láthatóan kerüli a szakszerűséget, ellenben tág teret nyit az olyan közleményeknek, melyek nagy általánosságban a keresztényszocialista világnézet mellett való kitarást akarják megerősíteni az olvasóban. E törekvés jogoságát a legteltesebb mértékben elismerem, kár azonban, hogy az ismert és ismeretlen „pártfogók” sokszor fakó üzenetei nem képesek kárpótolni azért, ami kimaradt: a munkás-szervezetek saját hangjáért. A munkástitkárok

bizonyára illetékesebben tapintottak volna rá arra, ami a munkáslelkeket foglalkoztatja. Példa rá az az együttesből erősen kiütő mondat, melyet az egyik ilyen titkár írt le: „A munkaadó és munkavállaló közötti viszony jövőbeli alakulása nagymértékben függ attól, hogy a munkaadók mennyit engednek a múltban tanúsított *imperatív* magatartásukból és hogy mikor ismerik el a munkás egyenjogúságát...” Ez a kérdés bizony jobban elevenbe vág, mint az a nyájas evangélikus szellem, mely a pártfogó üzenetek kegyes buzdításából árad.

Nem volna szabad elfelejteni, hogy az emberszeretet keresztény tanításának hirdetése olyan küldetés, melyben a ker. szoc. egyesületek sok más társadalmi intézménnyel és tényezővel osztoznak. Ellenben a szociálpolitika legfőbb hajtóerejét veszítené el, ha a munkás-szervezetek nem arra összpontosítanának szellemi és erkölcsi erejüket, hogy a társadalmi igazságosság átfogó nagy követelését a mindennap nyelvére fordítsák le, így segítve elő a szociális haladás érdekében elvégzendő sok apró tennivaló megfogalmazását. Az ígét jól tudjuk: mindnyájan Isten képére vagyunk teremtve. Ennek hangoztatása azonban egymagában éppoly kevésbé segít hozzá a társadalom és sajátlag a munkásság ezer problémájának a megoldásához, mint ahogy az a mérnök sem tudna soha egyetlen házat is felépíteni, aki lemondana róla, hogy az euklideszi geometria tételeinek szellemi bővületét néha felcserélje a lapos prózával.

Ne vegye tehát a keresztényszocialista szakegyesületek országos elnöke rossz néven tőlem, ha az általa képviselt ügy érdekében is azt a tanácsot vagyok bátor adni: több szociálpolitikai pozitívizmust!

T. B.

A szakszervezetek oktató tevékenysége

A szakszervezeti főiskola idei tanévének záróünnepén tartott beszédében Peyer Károly, a Szakszervezeti Tanács főtíkára rámutatott annak az oktató tevékeny-

ségnek rendkívüli jelentőségére, mely a szervezetek kebelén belül folyik. Kiemelte, hogy a szervezett munkásságot mindenkor az értelem művelése és a kultúra szerete jellemezte; ez volt az ereje a múltban s erre törekszik fokozottabb mértékben a jövőben is.

A háború után, mondotta, a gazdasági és társadalmi életben várható átalakulások a szakszervezeteket is új feladatok elé állítják. A szakszervezetek, amelyeknek több évtizedes tevékenysége mindenkor az építés munkáját szolgálta, a háborúutáni újjáépítés munkájából is a szellemi felkészültség erejével akarják kivenni a részüket. Új világot kell felépítenünk, és hogy ebben az új világban valóban megtalálja minden dolgozó munkájának gyümölcsét és egy magasabbrendű emberi élet minden követelményét, arra van szükség, hogy az új problémákat megoldani akaró küzdelmekben továbbra is a fejlődés egyenes útján haladjunk *előre*. Ebben a küzdelemben sokat és jól kell tudni, többet és jobbat, mint eddig. A szakszervezetek régi feladatkérenek kibővülése megköveteli, hogy a gazdasági élet, a termelés és fogyasztás sokrétű problémáit a munkásság apró részleteiben is megismerje s egyben kifejlessze a gazdasági, pénzügyi, szociálpolitikai, munkajogi és termelőtechnikai kérdésekben való gyakorlati jártasságát. Tisztában kell lenni a reális adottságokkal és a lehetőségekkel. Épp ezért kell, hogy a mindenfajta demagógiával szemben kifejlesszük a tömegekben az ítélőképességet, a fegyelmet, az előrelátást, a viszonyok figyelembevételét és a felelősségérzetet. A legveszedelmesebb ellenfelünk ma is és ezentúl is a a tömegek tudatlansága, politikai és társadalmi iskolázatlansága. A szakszervezetek a munkásság emberi életének biztosítása mellett ezért fordítanak nagy gondot a tudás-gyáratás fokozására és segítik elő a vezetésre alkalmas munkásegységiségek kifejlődését.

T. B.

¹ *Népszava*, 1943 május 12.

NŐI MUNKA VÉDELME

Ankét a cselédkérdés rendezése ügyében

A Nemzeti Munkaközpont női csoportja március 18-án és 19-én kétnapos cselédankétet rendezett, hogy megvitassák azokat a panaszokat, melyek munkavállalók és munkaadók részéről egyformán jelentkeztek. Eltekintve attól, hogy a háztartási alkalmazottakra vonatkozó régi cseléd törvény már teljesen elavult, különös aktualitást nyert a kérdés a munkakinálatnak a háború következtében előállott nagyfokú csökkenése miatt, amivel az átmenetgazdaság idejében is még jódarabig számolnunk kell.

Az ankét előadói a cselédkérdés minden fontosabb részletére kiterjeszkedtek. Megállapították, hogy az első és legfontosabb feladat volna a háztartásban való foglalkozást szakmává minősíteni. Ez azonban szakképzés nélkül nem képzelhető el. A külföld már sok példát nyújt a háztartási alkalmazottak szakképzésére: így Németországban az erre a pályára menni szándékozók két éven keresztül tanháztartásokban sajátítják el a szükséges ismereteket; de Svájcban, Franciaországban, Svédországban és Lengyelországban is rendszeresen képezik a háztartási alkalmazottakat. Nálunk a nyolcosztályos elemi iskola, a Népművelési Bizottság és az ONCSA lenne erre a feladatra alkalmas. A szakképzést mindenesetre intézményessé kellene tenni és kívánatos volna a továbbképzés lehetősége is. A háztartási alkalmazottak szakképzés befejezése után vizsgát tenne és csak ennek alapján kaphatná meg a munkakönyvet. A háztartási munkának képesítéshez kötésével biztos alap adódnék a bérek minimális megállapítására is.

Másik fontos feladat lenne a munkaközvetítés rendezése. Ma a háztartási alkalmazottak szinte kivétel nélkül ki vannak szolgáltatva az iparszerűen működő elhelyező irodáknak. Ez minden szempontból hátrányos, mert hiszen, ezeknek az irodáknak érdekükben áll a gyakori helyváltogatás. A cselédközvetítést ezért az államnak kellene kezébe vennie. Leghelyesebb volna, ha a közvetítést kizárólagos joggal az Állami Munkaközvetítő Hivatal hatáskörébe utalnák; azoknak a társadalmi szervezeteknek azonban, amelyek régi múltra tekintenek vissza és a munkaközvetítés terén szép eredménnyel dolgoztak, ezt a tevékenységüket átmenetileg meghagyhatnák a Munkaközvetítő Hivatal irányítása és felügyelete mellett.

A munkaközvetítés államosításával kapcsolatban kejlene megoldani az egységes munkakönyv kérdését is. A legjobb megoldás volna, ha munkakönyvet csak az Állami Munkaközvetítő Hivatal adhatna ki, mégpedig a szakképzés befejezése utáni sikeres vizsga alapján. Hasonlóképpen az állami munkaközvetítéssel, illetőleg a közvetítőirodákkal kellene kapcsolatban állaniok az átmeneti otthonoknak is. Ezek az otthonok az erkölcsi nevelésen kívül olyan tárgyi ismereteket is adnának a leányoknak, melyeket falujukban megszerezni nem tudnak. A fenntartás költségeit az OTI-kulcs alapján havonta progresszív összegben szedett járulékok alapján lehetne megoldani. Fontos lenne végül a háztartási alkalmazottak szabadidejének rendezése, valamint annak a tervnek megvalósítása, hogy ezt az alkalmazotti kategóriát is bevonják az öregségi biztosításba.¹ K. A.

¹ *Új Magyar Munkás*, 1943 március 27.

T Á R S A D A L O M B I Z T O S Í T Á S

FIGYELŐ

HONVÉDELMI MUNKASZOLGÁLATRA KÖTELEZETT EGYÉNEK TÁRSADALOM- BIZTOSÍTÁSI KÖTELEZETTSÉGE

A hadviselésnek a termeléssel szemben támasztott fokozott igényei következtében egyre gyakrabban fordul elő, hogy a honvédelmi miniszter a fegyveres honvédelmi szolgálatra végleg alkalmatlannak minősített hadköteleseket a honvédelmi törvény (1939: II. t.-c.) 230. §-a alapján valamely ipartelep, üzem vagy egyéb vállalat zavartalan működése érdekében az illető ipartelepre stb. közérdekű munkaszolgálat teljesítésére vezényli ki.

A vállalat a rendelkezésére bocsátott munkaszolgalatosoknak (főként a szakmunkásoknak) gyakran a rendes munkabért fizeti, míg a kincstárnak személyenként megállapított ellátási díjat térít meg.

Igy jelentkezett az a kérdés, hogy a társadalombiztosításra kötelezett üzemek, vállalatok stb. részéről közérdekű munkaszolgálatra igénybevett személyek társadalombiztosítási kötelezettség alá esnek-e. A kérdés annál helyénvalóbb, mert a szóbanlévő egyének az üzem, vállalat állandó munkásaival azonos körülmények között, mint említettük gyakran rendes munkabér élvezetében teljesítik munkájukat s az ezzel együttjáró, egészségüket és munkaképességüket fenyegető veszélyek is azonosak.

Mint hogy a társadalombiztosítási kötelezettségnek általában a szabad munkaszerződés az alapja, elsősorban is azt kell vizsgálni, hogy ilyen esetben munkajogi értelemben vett szolgálati szerződés jön-e létre a vállalat és a rendelkezésére bocsátott munkaszolgalatosok között.

A honvédelmi törvényt is módosító 1942: XIV. t.-c. kimondja, hogy a honvédelmi munkakötelezettség a közérdekű munkaszolgálat kötelezettségét is magában foglalja. A közérdekű munkaszolgálatra kötelezettek tehát nem minősíthetjük az illető üzem, vállalat stb. szabad munkaszerződéssel alkalmazott munkásaival azonos jogállású munkásoknak, hanem – a honvédelmi törvény és az 5070/1939. M. E. sz. rendelet rendelkezéseinek figyelembevételével – a honvédség tényleges állományú tagjainak kell őket tekintenünk.

Az 1927: XXI. t.-c. 7. §-a pedig többek között a m. kir. honvédség tényleges állományú tagjait kiveszi a betegségi, az 55. és 56. §-a a baleseti, az 1928: XL. t.-c. 10. §-a az öregségi és rokkantsági biztosítási kötelezettség alól.

Bányatörvény hatálya alá eső vállalatokban közérdekű munkaszolgálatot teljesítők bányanyugdíjbiztosítási kötelezettség alól való mentessége pedig a 300/1942. B. M. sz. rendelet 1. §-án alapszik.

A biztosításra kötelezett üzemből, vállalatban stb.-ben közérdekű munkaszolgálatot teljesítő személyek tehát a társadalombiztosítási törvények alapján járó szolgáltatásokra nem igényjogosultak.

Az ipartelepek, üzemek és vállalatok részére a közérdekű munkaszolgálat keretében rendelkezésre bocsátott egyének egészségének és munkaerejének védelméről a közérdekű munkaszolgálat szabályozása tárgyában ki-

bocsátott 5070/1939. M. E. sz. rendelet gondoskodik, amennyiben a közérdekű munkaszolgálat következtében megsérült, megsebesült, vagy egyéb egészségrontást szenvedett egyének ingyenes gyógykezelésre és gyógyszerre, rokkantság, illetőleg halál esetében pedig a munkaszolgálatra kötelezettek, illetőleg eltartásra szoruló hátramaradottjainak gondozásra való igényjogát állapítja meg.

Kétségtelen, hogy a hivatkozott rendeletnek röviden ismertetett rendelkezései a közérdekű munkaszolgálatot teljesítő egyénre vonatkoztatva teljes értékűek, nyitva marad azonban az a kérdés, történt-e gondoskodás a közérdekű munkaszolgálatra bevonult családfenntartó hozzátartozóiról. Megnyugtatóan szolgálhat, hogy a biztosításra kötelezett polgári foglalkozásából közérdekű munkaszolgálatra bevonult személy családtagjainak a közérdekű munkaszolgálat tartama alatt, a 7200/1942. M. E. sz. rendelet 15. §-a alapján joguk van a biztosított igényjogosult családtagjait megillető betegségi biztosítási szolgáltatásokra.

Szeberényi Gyula

A TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁSI TÖR- VÉNYEK BÜNTETŐ RENDELKEZÉSEI

A társadalombiztosítási törvények késedelem és mulasztás esetében a késedelem vagy mulasztás elkövetőjét általában azzal a joghátránnyal sújtják, hogy a biztosítás kockázatát ráhárítják. Ez a következmény tehát rendszerint anyagi megterhelést von maga után. A törvény közjogi jellegéből folyik, hogy annak megtartását az államhatalom szükség esetén egyéb eszközök alkalmazásával is kikényszerítheti. Ezt a célt szolgálják a társadalombiztosítási törvények büntető rendelkezései, amelyek a cselekmények súlyához igazodnak. Ehhez képest teszünk különbséget *pénzbírsággal* büntetendő cselekmény és *kihágás* között. A pénzbírságot a társadalombiztosító intézetek illetékes önkormányzati szerve szabja ki, míg a kihágás tárgyában a járásbíró ítélik.

Pénzbírsággal a törvény kizárólag a munkaadót bünteti az alábbi cselekmények miatt:

1. ha bejelentési kötelezettségének nem a törvényes szabályok szerint vagy nem a törvényes határidőben tesz eleget;

2. ha fizetési kötelezettségét esedékesség szerint nem teljesíti,

3. ha bérjegyzéket nem vezet és azt öt éven át meg nem őrzi;

A 3. pont alatt említett mulasztást az 1927: XXI. t.-c. 206. §-a kihágásnak, míg az 1928: XL. t.-c. 192. §-a pénzbírsággal büntetendő cselekménynek minősíti. A kialakult gyakorlat az enyhébb minősítés alapján áll, tehát a bérjegyzék vezetésének elmulasztása miatt az intézetek kihágási feljelentést nem tesznek.

A pénzbírság mértéke igen tág határok között mozog, mert 1000 pengőig, ismétlés esetében pedig 3000 pengőig terjedhet, míg alsó határa meghatározva nincsen, a pénzbírság legkisebb összege tehát elvileg egy fillér is lehet.

Szolgáltatások	Kiadások az április 1-jével kezdődő költségvetési évenként		
	1938/39	1939/40	1940/41 (becslés)
	millió fontokban		
<i>A munkanélküliség esetére szóló biztosításról és a munkanélküli segélyekről szóló törvény alapján:</i>			
1. Munkanélküli segélyek, általános üzemtag	63·2	44·8	25·6
2. Munkanélküli segélyek, mezőgazdasági üzemtag	1·1	1·1	0·8
3. Munkanélküli segély-pótlékok	39·6	31·2	16·1
4. A nyomor megelőzése és a nyomorgók támogatása.....	—	1·0	1·5
<i>A nemzeti betegségi biztosításról szóló törvény alapján</i>	40·6	40·1	37·8
<i>A járulékfizetésen alapuló öregségi, özvegyégi és árvasági nyugdíjról szóló törvény alapján.....</i>	47·8	49·0	56·0
<i>Az agykori segélyekről szóló törvény alapján</i>	48·4	48·9	49·7
<i>Az 1940 évi öregségi és az özvegyi nyugdíjak kiegészítéséről szóló törvény alapján</i>	—	—	15·6
<i>Az 1914—18 évi háború következtében járó nyugdíjakról szóló törvény alapján</i>	37·5	36·4	35·8
<i>Az 1939 évi, a haditengerészekre, a hadseregbe, a repülőkre és a kereskedelmi tengerészekre, továbbá a különleges személyi károokra, a katonai kiképzésre, a tartalékokra és a katonai egészségügyi kiterjedő nyugdíjtörvények alapján</i>	—	0·6	5·7
<i>A közoktatásról szóló törvény alapján</i>	122·4	121·1	123·3
<i>A testnevelésről és a szabadidőben foglalkoztatásról szóló törvény alapján</i>	0·2	0·3	0·1
<i>A nyilvánosjogú iskolákról szóló törvény alapján</i>	1·1	1·2	1·2
<i>A közegészségügyről szóló törvény alapján</i>			
1. Kórházi ápolás és betegségek gyógykezelése	19·4	21·4	
2. Anya- és csecsemővédelem...	4·3	4·8	
<i>A szülésznőkről szóló törvény alapján</i>	1·2	1·5	
<i>A lakásügyről szóló törvény alapján</i>	47·7	51·1	
<i>A szűkölködők támogatásáról szóló törvény alapján</i>	47·6	49·2	
<i>Az elmebetegségekről és a gyengeelméjűekről szóló törvény alapján.....</i>	8·8	8·8	
Összesen :	530·9	512·5	Még nincsenek adatok

Ha a táblázatot tanulmányozzuk, társadalombiztosítási vonatkozásban az alábbi érdekesebb jelenségek tűnnek szembe:

1. A háború első másfél esztendeje Angliában a tömeges munkanélküliséget és ezzel kapcsolatban a munkanélküliség esetére szóló biztosítás költségeit is igen nagy mértékben, (kb. 60%-al) csökkentette, de nem szüntette meg, mert az 1940/41 háborús esztendőben még mindig tekintélyes összeget, 44 millió fontot kellett a munkanélküliség okozta károk enyhítésére fordítani.

2. A betegségi biztosítás segélyszolgáltatásainak költségei a második háborús esztendőben már közel három

millió fonttal csökkentek. Ennek valószínű oka az, hogy a hadiiparban jelentkezett fellendülés következtében a gyengébb egészségi állapotú munkások egy része a betegállományba felvétel helyett inkább a jó keresetet biztosító munkát választotta, vagy egészsége veszélyeztetésével is tovább dolgozott.

3. Az öregségi, özvegyégi és árvasági biztosításon alapuló szolgáltatások az 1940/41 évben ugrásszerűen emelkedtek, különösen, ha tekintetbe vesszük az 1940 évi törvényen alapuló nyugdíjkiegészítéseket. A járulékfizetésen alapuló nyugdíjszolgáltatásokra évenként több és több munkás szerez jogosultságot és ezért a népgondozásszerű agykori segélyek összege lényegesen már nem emelkedett.

V. Gy.

Első törvény a kötelező betegségi biztosításról az Egyesült Államokban

Az Egyesült Államokban az 1942 évig egyetlen szövetségi államban sem vezették be a betegség esetére szóló kötelező biztosítást. A szociális biztosítás gondolatának csiráját megtaláljuk ugyan egy, az 1798 július 16-án kelt szövetségi törvényben, amely a tengerészek járulékfizetése alapján tengerészkórházak létesítését rendelte el, de a betegségi biztosítás terén közel 150 év óta újabb intézkedés nem történt. A kötelező betegségi biztosításról szóló első törvényt 1942 április 29-én hozták az Egyesült Államok Rhode-Island államában. Címe: „Törvény a betegség esetén járó pénzübeli segélyekről.”¹ Amint a törvény címéből is olvashatjuk, kizárólag csak középnyelvi segélyek nyújtásáról történt intézményes gondoskodás. Ezt az új biztosítást beleillesztették a már fennálló, munkanélküliség esetére szóló biztosításba. Ezzel egybehangzóan az újabb törvény csak azokat a személyeket vonta betegségi biztosítási kötelezettség alá, akik legalább négy alkalmazottat, évenként legalább húsz héten át foglalkoztató üzemekben vannak alkalmazva. A mezőgazdasági munkásokra, a háztartási alkalmazottakra, valamint a közszolgálati alkalmazottakra a törvény hatálya nem terjed ki.

V. Gy.

A braziliai társadalombiztosító intézetek közreműködése a munkásélelmény és lakásépítés terén

A braziliai kormány együttműködést létesített a társadalombiztosító intézetekkel abból a célból, hogy a munkásosztályok megfelelő élelményben részesülhessenek. A kitűzött cél *népvendéglők* létesítése, melyeket a munkaügyi miniszter felügyelete alatt a társadalombiztosítás népelelményi szerve tartana fenn. Jelenleg a Rio de Janeiroban és Sao-Paulo-ban alapított népvendéglők már 5.000 étkezést szolgáltatnak ki. *Mozgókonyhák* felállításának gondolatát is felvetették. Ezek a nagyobb közmunkák telepein fejtenék ki működésüket abból a célból, hogy az ott dolgozó munkások olcsó és egészséges élelményben részesülhessenek.

A társadalombiztosító intézetek a *lakásprobléma* megoldásával is foglalkoznak. A kereskedelmi alkalmazottak nyugdíjintézete újabb tagjai részére 83 családi házból álló házcsoport építését határozta el. Ezeket a házakat csak az intézetnél biztosított alkalmazottaknak és azok munkaadóinak szabad bére adni, akiknek havi jövedelme a 430 milreist eléri, de a havi 645 milreist nem haladja meg. Minden ház egy-egy négy szoba-konyhás lakásból áll, a szükséges mellékhelyiségekkel. Egy-egy családi ház bére 215 milreis bútorozatlanul és 235 milreis bútorozva (forrásunk nem jelöli meg milyen időszakra szól ez a bér, valószínűleg egy-egy évnegyedre).

V. Gy.

¹ *Revue internationale du travail*, 1942 aug.

² *Revue internationale du travail*, 1942 aug.

B) TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁSI TANÁCSADÓ

A 21 napon túl kórházba utaltak igényjogosultsága

Előfordul, hogy a kórházi ápolást igénylő biztosított a biztosító intézet beutalásával a kórházi helyhiány miatt csak több mint 21 napi várakozás után kerül kórházba.

Ha mármint a kórházban végzett műtét következtében a biztosított a kórházból távozását követő időben még keresőképtelen marad, jelentkezhetik az a kérdés, van-e igényjoga további szolgáltatásokra, pl. táppénzre.

A kórházi (gyógyintézeti) ápolás olyan külön segély, amelyet a biztosító intézet az igényjogosultnak más segély helyett nyújt s ez a segély az igényjogosultságot éppen úgy fenntartja, mint pl. a táppénzsegély.

Abban az esetben tehát, ha az intézeti orvos a kórházi ápolást az igényjogosultság fennállása idejében, vagyis legkésőbb a munkaviszony megszűnését követő 21. napon javasolja s a beteg saját hibáján kívül pl. a férőhelyek elégtelensége miatt 21 napnál hosszabb várakozás után kerül kórházba, onnan történt elbocsátása után fennálló keresőképtelensége alapján további segélyekre vonatkozó igényjogát vitatni nem lehet. A betegre ugyanis a hibáján kívül előállott késedelem hátrányos jogkövetkezményekkel nem járhat, mert a keresőképtelenség és a megelőző kórházi gyógykezelés (műtét) között szoros okozati összefüggés van.

A kórházban kezelt betegséggel össze nem függő, bár a kórházi ápolás után közvetlenül fellépő keresőképtelenség alapján azonban – (pl. ha a mandulaműtét után a kórházból elbocsátott beteg kezét vagy lábát törői) – további segélyekre igényjogosultságot megállapítani nem lehet, ha a beteg kórházi elhelyezése a „passzív jog” időhatárán túl történt.

A háztartási alkalmazottak be- és kijelentése

Az Országos Társadalombiztosító Intézet a háztartási alkalmazottak be- és kilépésének bejelentésénél felmerülő gyakori hibák és nézeteltérések kiküszöbölése

érdekében legutóbb a napilapok útján felhívta a háztartási munkaadók figyelmét, hogy alkalmazottaik be- és kilépésének bejelentését nemcsak a közigazgatási (rendőrségi célú), hanem külön az OTI céljára rendszeresített űrlapon is teljesíteniük kell.

A szóbanlevő alkalmazottak be- és kijelentésével Jcapesolatban ugyanis ezideig azért volt olyan sok nézeteltérés, felszólamlás és panasz, mert nagyon sok háztartási munkaadó nem tudta, hogy a munkaadónál lakó háztartási alkalmazott munkába való be- illetve kilépése alkalmával az 1941 február 1 óta hatályos 293.700/1941. B. M. sz. rendelet 1. és 5. §-a szerint a rendőrségi be- illetve kijelentésektől függetlenül még az Intézet által kibocsátott külön űrlapokat is ki kell töltenie és azokat ugyancsak az illetékes rendőrőrszobákon együttesen kell leadnia.

Ezek szerint tehát a munkaadónál lakó háztartási alkalmazottak be- és kilépése állmával minden esetben az említett kétféle nyomtatványt kell a munkaadónak kitöltenie és eljuttatnia az illetékes rendőrőrszobákhoz.

R. M.

Hegyközségi alkalmazottak biztosításra nem kötelezettek

Az 1927: XXI. t.-c 1. §-ának 17. pontja értelmében a törvény által alkotott testületek betegségi biztosításra kötelezettek. A hegyközségek az 1938: XXXI. t.-c. alapján alakított érdekképviseleti testületek. Az előbb említett törvény 2. §-a azonban a biztosítási kötelezettség alól mentesíti – többek között – azokat a testületeket, amelyek az östermelés körébe tartoznak, vagy túlnyomórésztben östermelési ügyeket intéznek. Ezért a hegyközségek, mint a szőlőművelés, tehát az östermelés előmozdítására hivatott testületek, sem betegségi, sem öregségi stb. biztosítási kötelezettség alá nem esnek.

Sz. Gy.

KÖNYVSZEMLE

ALEXANDER KOKKALIS: Die Theorie der Arbeit. Első kötet. Jena, Gustav Fischer, 1942.

Nagy érdeklődéssel vettük kezünkbe Kokkalis athéni egyetemi professzor könyvét. Egyrészt már csak azért is, mert a társadalomgazdaságtan irodalmában egy görög író is üdvözölhetünk, másrészt és főleg pedig azért, mert Kokkalis professzor könyvének előszavában a közgazdaság elmélete számára az eddigiektől lényegében különböző, új alap megalkotását tűzi célul maga elé. Ez az új alap pedig a *munka*.

Kokkalis professzor elmélete határozottan spiritualista és mindenütt erősen szembezáll a materialista felfogással. Jellemző még rá az erős filozófiai meg-alapozottság. Sok helyütt be-betéved a metafizika területére. Hogy elméletének itt-ott szinte anaxagorasi és herakleitosi íze is van, azt mindenesetre megmagyarázza Kokkalis professzor görög születése.

Kokkalis professzor elméletét tanulmányozva, annak az eddigiektől való lényeges eltéréseit a következő három pontban foglalhatnók össze: 1. Csupán egy gazdasági eszköz van: a munka. 2. A gazdaság létét a munkaerő elégtelenségének köszönheti. 3. A termelés tényezőinek két csoportja: a rendelkező és a végrehajtó erők.

Kokkalis professzor szerint minden gazdálkodás annak köszönheti létét, hogy a szükségletkielégítés eszközei elégtelenek. Nem új megállapítás ez, ezt az igaz-

ságot már Diehl, Bücher, Weber, Cassel, Spann is felismerték többek között; csak hogy Kokkalis továbbmegy és felteszi a kérdést: vajjon a gazdaság létét a külső anyagi javak, vagy a belső munkaerő elégtelenségére kell-e visszavezetni? A válasz az, hogy a gazdaság nem vezethető vissza csak az anyagi javak elégtelenségére; mert képzeljük el magunknak, mi lenne akkor, ha a természet mindent készen szolgáltatna számunkra és jelentkező szükségleteinket azonnal kielégítené. A szükségletek kielégítése után nyomban új szükségletek lépnének fel – ez sem új igazság, de ilyen vonatkozásban Kokkalis mutat erre rá elsőnek – sőt, szükségleteink egyre nagyobbak és joagyobbak lennének, mert minden egyes individuumot egy-egy centrumnak véve fel és feltételezve, hogy a szükségletek nem egyirányúak, hanem minden irányba szétágaznak, akkor világosan látni, hogy a szükségletek kielégítése után fellépő szükségletek egyre nagyobb területűek lesznek. A végeredmény tehát az, hogy a javak korlátlanúsága esetén is fognak maradni kielégítetlen szükségletek, amelyek pedig a gazdálkodás létrehozói. Mivel pedig a javakat korlátlanoknak tételeztük fel, a szükségletkielégítés „elégtelen eszköze” nem lehet más, mint az emberi munkaerő.

Az emberi munka azonban nemcsak az egyetlen „elégtelen eszköz”, hanem általában az egyetlen eszköz, amellyel az ember rendelkezik. Minden más, amit általában eszköznek szoktunk tekinteni, csupán feltétele az

emberi életnek. Kokkalis ugyanis a következő különbséget teszi eszköz és feltétel között: az eszközök felett rendelkezik az ember, a feltételek viszont, mint a föld, levegő stb. adottságok, melyekkel az ember nem rendelkezik, sőt alá van nekik rendelve. Az egész természetet ezért feltételnek és nem eszköznek kell tekintenünk, mert az ember a természetnek alá van vetve, vele függőségi viszonyban van, tehetetlen azzal szemben, amit a Mindenség számára előír és a kauzalitás törvénye irányítja életét. Az embernek csak egyetlen eszköze van: a saját ereje, mert csak ezzel rendelkezik szabadon. A gazdaság azonban az emberi erőt felül még a Mindenség erejével is rendelkezik. Ez az Erő, mely minden mozgásnak és így az egész életnek az oka, létét két lény együttdolgozásának köszönheti: a szellemnek és a végrehajtó erőnek. Így a világon is csak két erő van: a szellemi vagy rendelkező és a végrehajtó erő. Az ember ennek az Erőnek kis részét bírkozza csak saját testi és szellemi erejében. Tehát végeredményben: a világon a legfelsőbb fogalom az Erő: „das ganze Weltall besteht nur aus Energie”. Az ember ennek kis részét bírkozza saját munkaereje képében, ez az ő egyetlen eszköze, minden más a világon életének csak feltételét jelenti. Ezért az ember nem tehet mást, minthogy aláveti magát a Mindenség törvényeinek és meglévő eszközeivel igyekszik a végtelen Erőből mennél többet a saját akaratainak alávetni.

Kokkalis szerint a gazdálkodásnak három eleme van: a szükségletek, mint a gazdálkodás motívumai; a gazdasági erők, mint a gazdálkodás eszközei és a szükségletkielégítés, mint a gazdálkodás célja. Maguk a szükségletek a következőképpen oszthatók fel: vannak erő- és élvezetszükségletek. Az előbbiek ismét lehetnek statikusak vagy dinamikusak, aszerint, hogy az erő reprodukálására vagy fokozására irányulnak-e. A szükségletek felosztása alapján különbözteti meg Kokkalis a dinamikus, statikus és hanyatló gazdaságokat. Dinamikus a gazdaság, ha többet produkál, mint amennyit fogyaszt. Ez az eset bekövetkezhet, ha egy nemzetnél az erő- és nem az élvezetszükségletek a túbiyomóak. Ez azonban még nem elég, szükség van a termelőerők kvalitatív növelésére is a kvantitatív növelésen felül. Statikus gazdaságban viszont minden marad a régiben, bár a termelőerők kvantitatíve növekedhetnek. Csakhogy kvalitatíve nem növekedhetnek, tehát ezekben a korokban nem beszélhetünk technikai haladásról, racionalizálásról, ami épp a dinamikus gazdaságok jellemzője. A hanyatló gazdaság végül még a működő termelő erők reprodukálására sem képes.

Különös figyelmet érdemel az a megkülönböztetés, amelyet Kokkalis a termelőerők és a termelő tényezők között tesz. Szerinte a kettőt nem szabad azonosítanunk, mert a tényezőknek vannak bizonyos kritériumai, amelyek nem állnak a termelés erőire. Ezek a kritériumok a következők: 1. A faktorok kezdettől fogva valók, így magukban foglalják az első ok elemeit. Ily módon minden jelentőséget vissza tudunk vezetni utolsó létrehozó faktorukra, tehát az utolsó okra. 2. önálló funkciójuk van. A termelés erői viszont csak a külsőleg különböző termelési eszközök megkülönböztetését jelentik, így a Smith-féle beosztás (munka-tőke-természet) is csak a termelés erőinek kategóriáit és nem a termelés tényezőit jelenti. Kokkalis szerint a termelőerők kategóriái a következők: 1. belső vagy természetes munkaerő; 2. kívülvilágban objektívalódott munkaerő vagy külső termelőerő. Ez utóbbin érti Kokkalis a tőkét, így tehát a termelőerők két kategóriája a tőke és a munka, a tőke fogalmába belefoglalva a földet is.

Kokkalis szerint a munka és a tőke a legszorosabb kapcsolatban vannak. Szerinte ugyanis a kívülvilág anyagi javaiban is tulajdonképpen csak az emberi munka van kikristályosodva. Az ember nem elégszik meg azzal, amit a természet készen nyújt számára, hanem többet kíván. Munkájának eredményei azonban mindig arányban állnak az ember által kifejlesztett munkaerővel, úgyhogy mindaz, amit az ember külső javakban effektíve bírkozik, nem más, mint a kívülvilágban kikristályosodott munkaereje.

Tulajdonképpen a tőke sem más, mint a kívülvilágban kikristályosodott munkaerő. Akkor keletkezett, amikor

az ősember szükségletének kielégítése céljából először kinyújtotta kezét egy gyümölcs után, mert a gyümölcsnek a belső munkaerő pótlására való felhasználása tőkévé tette azt. Ebben az esetben tehát a munkaerőt közvetlenül transzferálták az élelmiszerekbe és ezek közvetlenül visszatértek a munkaerőbe. Az ember azonban kezdett rájönni olyan új utakra, amelyek segítségével növelhette munkaerejét oly módon, hogy javakat állított elő, amelyek már csak közvetve szolgálják a munkaerő reprodukálódását. Itt már tőkeszaporodással van dolgunk és látjuk, hogy a tőkeszaporodás tulajdonképpen a munkaerőnek új termelési irányok alapján való kikristályosodását jelenti.

Kokkalisnak a tőkére vallott felfogásával függ össze az is, amit a munka spirális mozgása alatt ért. Lényege ennek a következő: a termelés nem végződik a fogyasztásban. Nézzük például az ősembert. A természettel vívott állandó harca folytán veszít munkaerejéből, majd a veszteséget a természet javaival pótolja. Ezáltal munkaereje reprodukálódott, viszont a kör mégsem zárult be, mert ez állandóan visszatérő folyamat. Ez a mai differenciálódott termelésben a következőképpen képzelhető el: ma már nem csupán fogyasztási javakat termelünk, hanem termelő javakat is. Osszuk például a termelt javakat a következő öt csoportba: az elsőbe tartoznak a fogyasztási javak, a másodikba a fogyasztási javakat előállító javak, a harmadikba a második csoportba tartozókat előállító javak stb. Ily módon a munkaerő először az 5 csoportba tevődik át, innen a 4-be stb., végül is a fogyasztási javak pótolják a felhasznált energiát.

Amint már mondtuk, Kokkalis szerint a termelés faktoraival szemben két követelményt kell támasztanunk:

1. a termelési erőket funkciójuk szerint kell beosztani;
2. kezdettől fogva valóknak kell lenniök. Mi felel meg e követelményeknek? Vizsgáljuk meg először az emberi munkaerőt. Ez két részre bontható: a szellemi vagy rendelkező és a végrehajtó erőre. Mi most már a tőke funkciója? Itt a következő esetek lehetségesek: a) a tőkének rendelkező, b) rendelkező és végrehajtó, c) végrehajtó, d) valami új funkciója van. Nem szorul magyarázatra, hogy az első két eset nem lehetséges. Új funkciója sem lehet a tőkének, mert a külső termelőerők emberi munka nélkül csak holt erők, így marad tehát a végrehajtó funkció. Tehát végeredményben: a termelésnek csak két faktora lehet: t. i. a rendelkező és a végrehajtó faktor.

Ez a beosztás Kokkalis szerint azért nagyfotosságú, mert ily módon 1. a funkciók teljesen elhatárolhatók, ezért jól megismerhetjük működésüket és kauzális összefüggéseiket. 2. Teljesen exakt és abszolút. Márpedig minden pozitív tudomány csak ilyen abszolút alapokon nyugodhat. 3. Magában foglalja az örökkévalóság jegyét. U. i. két olyan örökkévaló fogalomhoz vezet ez a felosztás, melyek által függetleníthetjük magunkat a pillanatnyi gazdasági rendszerektől és fel tudunk építeni egy olyan elméletet, amely örök időkre szólhat. Kokkalis igen nagy reményeket fűz ennek a felosztásnak eredményeihez. Azt reméli, hogy a termelési tényezők ilyen beosztása a társadalom-gazdaságtan számára egészen új utakat nyit meg, mert így minden gazdasági jelenséget vissza tudunk majd vezetni első okához és függetlenítvé leszünk az időben való változásoktól.

Az előbbiekben kifejtettek foglalják magukban Kokkalis elméletének lényegét, örülünk annak, hogy egész elméletét lényegében a munkára építette fel: sajnáljuk azonban, hogy az elméleti megalapozásnak gyakorlati eredményeit nem látjuk. Nem látjuk azt, hogyha a munka az egyetlen gazdasági eszköz és a tőke is csupán a munkának a kívülvilágban való kikristályosodása, milyen igényekkel léphet fel akkor a munka a tőkével szemben? Azaz, nem láttuk, hogy a rendelkező és a végrehajtó faktornak egymáshoz való relatív értéke mennyiben jelentős az értékelés, továbbá a jövedelemképződés és jövedelemelosztás szempontjából? Hiszen ez lenne az, amire igazában feleletet vártunk volna. Lehetséges azonban, hogy ennek kifejtését Kokkalis professzor műve második részében tervezi és ezért nagy érdeklődéssel várjuk könyvének második kötetét.

König Agnes

Szerkesztésért és kiadásért felelős: Erődi-Harrach Béla dr.

432950. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt. Budapest. Felelős: Kárpáti Antal igazgató.

E SZÁMBAN MEGJELENT CIKKEK SZERZŐI:

ZEHERY LAJOS dr., az igazságügyminisztériumban működő
kir. kúrkai bíró, egyetemi ny. r. tanár * VIGH GYŐZŐ dr.,
OTI aligazgató * BIKKAL DÉNES dr., OTI igazgató *
BUDAY ÁRPÁD dr., egyetemi tanársegéd, Kolozsvár *
TÓTH BÉLA dr., a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal dele-
gált tisztviselője * KÖNIG ÁGNES, egyetemi gyakornok,
közgazda * SZEBERÉNYI GYULA dr., OTI titkár *
SZELESS PÁL dr., OTI felügyelő * ZELEY ISTVÁN dr.,
államvasúti fogalmazó * RADOMSZKY MIHÁLY dr.,
OTI titkár

S Z O C I Á L I S S Z E M L E

AZ ORSZÁGOS SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET FOLYÓIRATA

SZERKESZTI
ERŐDI-HARRACH BÉLA

*

KIADJA: AZ ORSZÁGOS SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET

MEGJELENIK ÉVEN K I N T T Í Z S Z E R

*

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Telefon: 339-753
BUDAPEST, VIII., SZENTKIRÁLYI-U. 7 Postatakarékpénztári csekk számla sz.: 23.932

*

*Az előfizetés díja egy évre 12'-P. Jogi személyek vagy iskoláknak, könyvtáraknak, intézményeknek,
közhatalosoknak 30'-P. Munkásoknak 4'-P. Egyes szám ára 2.50 P.*

*

Szerkesztőségi órák: hétfőn d. e. 10-12-ig.
Kéziratokat nem adunk vissza.